

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Που εκπονήθηκε για τη χορήγηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης**

Από τον

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ ΑΝΤΩΝΙΟ

A.M. 4242017028

**ΘΕΜΑ: «ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»**

**«ORGANIZATION OF OUTDOOR ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL
EDUCATION»**

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Παπαβασιλείου Βασίλειος	Επίκουρος Καθηγητής	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Επιβλέπων
Καΐλα Μαρία	Καθηγήτρια	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Μέλος Συμβουλευτικής Επιτροπής
Ξανθάκου Ποτίτσα	Καθηγήτρια	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Μέλος Συμβουλευτικής Επιτροπής

ΡΟΔΟΣ, 2019

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία μελετά την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ) αποτελεί ένα αίτημα των νέων παιδαγωγικών τάσεων, αλλά και του οράματος για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, η οποία θα βελτιώσει την ποιότητα ζωής του σύγχρονου ανθρώπου και των επόμενων γενεών. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, η ΠΕ αποφασίστηκε διεθνώς να ενταχθεί στα σχολικά αναλυτικά προγράμματα σπουδών, αν και η ουσιαστική εφαρμογή της στην πράξη έκανε πολλά χρόνια να πραγματοποιηθεί. Σήμερα, χρησιμοποιούνται πολλές στρατηγικές στο πλαίσιο της ΠΕ, μία από τις πιο σημαντικές είναι η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων, οι οποίες είναι δυνατόν να υλοποιηθούν σε πολλούς χώρους, εντός και εκτός του αστικού περιβάλλοντος. Στην Ελλάδα, οι υπαίθριες δραστηριότητες που οργανώνονται στο πλαίσιο της ΠΕ πραγματοποιούνται σε περιβαλλοντικά πάρκα, αλλά και σε άλλους προστατευόμενους χώρους, όπως και σε χώρους όπου λαμβάνουν χώρα γεγονότα που συνδέονται με το περιβάλλον. Η χώρα μας, όπως και άλλες χώρες του εξωτερικού, έχει κάνει σημαντικά βήματα κατά τα τελευταία έτη στην οργάνωση περιβαλλοντικών υπαίθριων δραστηριοτήτων, ωστόσο, ακόμη μπορεί να κάνει ακόμη περισσότερα, παρά τις δυσκολίες που προκύπτουν εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: περιβαλλοντική εκπαίδευση, υπαίθριες δραστηριότητες, αειφόρος- βιώσιμη ανάπτυξη, αστικό περιβάλλον.

ABSTRACT

The present study investigates the outdoor activities in the frame of environmental education. Environmental Education (EE) is a new educational trends demand, and also, a demand of the ideal of sustainable development, which can improve modern man s and next generations' quality of life. During the last decades of 20th century, EE is integrated in the school analytical curricula, although its substantial practical application was retarded. Today, there are lots of strategies used in the frame of EE and one of the most important is outdoor activities, which can take place in different spaces, urban or not. Outdoor activities which are being organized in Greece take place in environmental parks and other protected spaces or places where environmental happenings take place. Our country, as many other countries, has realized important steps in organizing outdoor activities during the last years. However, Greece can improve the present situation in EE by doing more, despite the difficulties result from the financial crisis.

KEY-WORDS: environmental education, outdoor activities, sustainable development, urban environment.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1: Εννοιολογικές αποσαφηνίσεις.....	7
1.1 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.....	7
1.2 Βιώσιμη/ Αειφόρος ανάπτυξη.....	8
1.3 Υπαίθριες δραστηριότητες.....	9
1.4 Περιβαλλοντικά χωριά.....	9
Κεφάλαιο 2: Θεωρητικό πλαίσιο.....	12
2.1 Η σημασία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.....	12
2.2 Η εξέλιξη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.....	14
2.3 Στρατηγικές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.....	16
Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογικό πλαίσιο.....	21
3.1 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα.....	21
3.2 Μεθοδολογία.....	22
Κεφάλαιο 4: Οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.....	24
4.1 Οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στην Ελλάδα.....	24
4.2 Οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο εξωτερικό.....	33
4.3 Πρόταση προγράμματος υπαίθριων δραστηριοτήτων για παιδιά Α' & Β' Δημοτικού.....	38
Συμπεράσματα.....	41

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων ως μέρους της εφαρμογής προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ) αποτελεί ένα σχετικά νέο πεδίο στο χώρο της εκπαίδευσης το οποίο κερδίζει ολοένα και περισσότερους υποστηρικτές εξαιτίας της μεγάλης του σημασίας για τη διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης των πολιτών και για την εφαρμογή πολιτικών για τη βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη.

Η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης υπαγορεύεται από τη σύγχρονη πραγματικότητα, η οποία διακρίνεται από τη μόλυνση του περιβάλλοντος και την καταστροφή του. Στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής αυτής συνείδησης, καθοριστικός είναι ο ρόλος της σύγχρονης εκπαίδευσης, μέσα από την οποία οι άνθρωποι από μικρή ηλικία έρχονται σε επαφή με το περιβάλλον και αποκτούν οικολογική συνείδηση και ευαισθησία. Οι υπαίθριες δραστηριότητες αποτελούν πολύ σημαντική μέθοδο που εφαρμόζεται στην περιβαλλοντική εκπαίδευση, καθώς οι εκπαιδευόμενοι έρχονται σε άμεση επαφή με το περιβάλλον και επιτυγχάνουν τη βιωματική μάθηση.

Σκοπός της μελέτης αποτελεί η διερεύνηση της σημασίας της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων για την ανάπτυξη προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, καθώς και η μελέτη του τρόπου με τον οποίον αυτές οργανώνονται και εφαρμόζονται τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού, θα μελετήσουμε την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, ώστε να παρουσιάσουμε το θεωρητικό υπόβαθρο του ζητήματος, αλλά και σε πρακτικό επίπεδο, να παραθέσουμε παραδείγματα οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Η μελέτη αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται εννοιολογική αποσαφήνιση των όρων που θα αναλυθούν στη μελέτη, ώστε αυτοί να είναι σαφείς και κατανοητοί και να αποφευχθούν τυχόν παρανοήσεις και συγχύσεις. Οι όροι τους οποίους θα αναλύσουμε ως προς τη σημασία τους είναι η

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, η Βιώσιμη ή Αειφόρος Ανάπτυξη, οι Υπαίθριες Δραστηριότητες και τα Περιβαλλοντικά Χωριά.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας όσον αφορά τα θεωρητικά ζητήματα που τίθενται σχετικά με το θέμα της μελέτης. Πιο συγκεκριμένα, θα διερευνηθούν η σημασία και η εξέλιξη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, καθώς και οι κυριότερες στρατηγικές που υιοθετούνται για την εφαρμογή της.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά το μεθοδολογικό πλαίσιο που ακολουθήθηκε για τη μελέτη. Πιο συγκεκριμένα, διατυπώνεται ο κύριος σκοπός της μελέτης και οι επιμέρους στόχοι, καθώς και τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία θα πρέπει να απαντηθούν μέσα από αυτή. Στη συνέχεια, περιγράφεται η ερευνητική προσέγγιση και διαδικασία που υιοθετείται.

Το τέταρτο κεφάλαιο πραγματεύεται την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της εφαρμογής προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Ειδικότερα, στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται συγκεκριμένα παραδείγματα περιβαλλοντικών υπαίθριων δραστηριοτήτων με εκπαιδευτικό χαρακτήρα από την Ελλάδα και το εξωτερικό, ενώ σχολιάζεται η αποτελεσματικότητά τους. Επιπλέον, προτείνεται ένα αντίστοιχο πιλοτικό πρόγραμμα για παιδιά Α' και Β' Δημοτικού. Τέλος, παρατίθενται συμπεράσματα και προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

Κεφάλαιο 1: Εννοιολογικές αποσαφηνίσεις

Το πρώτο κεφάλαιο της μελέτης είναι εισαγωγικό και λειτουργεί ως πέρασμα στο θέμα το οποίο εξετάζεται, μέσα από την εννοιολογική αποσαφήνιση λέξεων-κλειδιών που συνδέονται με αυτό. Σκοπός της αποσαφήνισης αυτής είναι η καλύτερη κατανόηση του εξεταζόμενου θέματος και η επίτευξη σαφήνειας και ακρίβειας. Οι βασικές έννοιες με τις οποίες ασχολούμαστε στη μελέτη είναι οι έννοιες της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, της Βιώσιμης ή Αειφόρου Ανάπτυξης, των Υπαίθριων Δραστηριοτήτων και των Περιβαλλοντικών Χωριών.

1.1 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Για να διατυπώσει κανείς τον ορισμό της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, θα πρέπει πρώτα να επιχειρήσει να προσδιορίσει εννοιολογικά τον όρο περιβάλλον. Το περιβάλλον συγγέεται συχνά ως έννοια με αυτή της φύσης, ωστόσο, δεν πρόκειται για έννοιες ταυτόσημες, καθώς η πρώτη είναι ευρύτερη από τη δεύτερη. Το περιβάλλον, πιο συγκεκριμένα, αποτελεί ένα σύνολο από φυσικούς, βιολογικούς ή κοινωνικούς παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικά τη ζωή και την ανθρώπινη δραστηριότητα. Μέσα στο σύνολο μάλιστα των παραγόντων αυτών, περιλαμβάνονται και οι τρόποι με τους οποίους αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι την πραγματικότητα και αλληλεπιδρούν με αυτή. Η αλληλεπίδραση του ατόμου και του περιβάλλοντος αποτελεί το κεντρικό αντικείμενο της περιβαλλοντικής ψυχολογίας, η οποία βλέπει τα δύο αυτά στοιχεία σε μία διαρκή σχέση επηρεασμού μεταξύ τους (Συγκολλίτου, 1997).

Όταν αναφέρεται κανείς στην έννοια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ), εννοεί την εκπαίδευση εκείνη που έχει ως αντικείμενο το περιβάλλον και σκοπό την εξοικείωση των εκπαιδευόμενων με αυτό και την καλλιέργεια της οικολογικής τους συνείδησης. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μία διαδικασία η οποία αποσκοπεί στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και στάσεων που είναι απαραίτητες για την κατανόηση του γεγονότος ότι ο άνθρωπος, ο πολιτισμός και το βιοφυσικό περιβάλλον αλληλοσυσχετίζονται μεταξύ τους. Η εφαρμογή της ΠΕ αποτελεί μία πρακτική

ενασχόληση με ζητήματα τα οποία αφορούν στο περιβάλλον και στη στάση του ανθρώπου απέναντι σε αυτό (Γεωργόπουλος & Τσαλίκη, 1993).

Σύμφωνα με την UNESCO, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί μία διαδικασία η οποία προωθεί την καλλιέργεια της επίγνωσης και του ενδιαφέροντος σχετικά με την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και οικολογική αλληλεπίδραση σε περιοχές τόσο αστικές όσο και αγροτικές. Μέσα από αυτή, κάθε άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει γνώσεις, αξίες και δεξιότητες οι οποίες θα του επιτρέψουν να προστατεύσει το περιβάλλον. Έτσι, η ΠΕ συντελεί σημαντικά στη δημιουργία νέων προτύπων συμπεριφοράς του ανθρώπου απέναντι στο περιβάλλον (Καλαϊτζίδης & Ουζούνης, 2000).

Η εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σήμερα λαμβάνει χώρα κυρίως στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης, καθώς γίνεται όλο και περισσότερο κατανοητή η ανάγκη για ανάπτυξη ορθών στάσεων των νέων ανθρώπων απέναντι στο περιβάλλον. Πρόκειται για μία εκπλήρωση ενός από τα σημαντικότερα παιδαγωγικά αιτήματα, το οποίο αναφέρεται στη σύνδεση του σχολείου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, καθώς και στην κατανόηση και τον προβληματισμό πάνω στα προβλήματα και τα ζητήματα τα οποία αφορούν την κοινότητα (Γεωργόπουλος & Τσαλίκη, 1997).

1.2 Βιώσιμη/ Αειφόρος ανάπτυξη

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σήμερα είναι άμεσα συνδεδεμένη με την έννοια της Βιώσιμης ή Αειφόρου Ανάπτυξης, η οποία αποτελεί ένα από τα βασικά ζητούμενα των σύγχρονων κοινωνιών. Η αειφόρος ανάπτυξη είναι μία έννοια την οποία εισήγαγε το 1987 η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη για την αντιμετώπιση του προβλήματος που δημιουργεί η οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη και κυριαρχία στο περιβάλλον. Πρόκειται για μία μορφή ανάπτυξης η οποία καλύπτει τις ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου, χωρίς όμως να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των επόμενων γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες (Καλαϊτζίδης & Ουζούνης, 2000).

Πιο συγκεκριμένα, η βιώσιμη ή αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί μία προσπάθεια ένταξης της περιβαλλοντικής διάστασης στις πολιτικές για την ανάπτυξη που υιοθετούνται σήμερα, ουσιαστικά, μία προσπάθεια συμβιβασμού μεταξύ ανάπτυξης

και προστασίας του περιβάλλοντος. Παρόλη την ασάφειά της ως έννοια, η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί μία στάση που υιοθετείται από όλο και περισσότερους φορείς, κρατικούς και μη (Καλαϊντζίδης & Ουζούνης, 2000).

Ένα από τα βασικά στοιχεία τα οποία προσδιορίζουν τη βιώσιμη ή αειφόρο ανάπτυξη είναι η ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων, η οποία θα επιτρέψει στους ανθρώπους να καλύπτουν τις ανάγκες τους σήμερα και στο μέλλον. Επίσης, το εγχείρημα αυτό είναι βασισμένο σε συγκεκριμένες παραδοχές, όπως το γεγονός ότι το περιβάλλον αποτελεί ένα πολύπλοκο και δυναμικό σύστημα, τα μέρη του οποίου αλληλεπιδρούν, καθώς και ότι η περιβαλλοντική καταστροφή δε σταματά σε εθνικά σύνορα. Ακόμη μία παραδοχή είναι ότι τα οικολογικά και τα οικονομικά προβλήματα είναι άμεσα συνδεδεμένα με κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα (Δημητρίου, 2005).

1.3 Υπαίθριες δραστηριότητες

Με τον όρο υπαίθριες δραστηριότητες εννοούνται διάφορες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε υπαίθριο περιβάλλον, με άλλα λόγια, στη φύση. Πρόκειται για δραστηριότητες οι οποίες έχουν είτε ψυχαγωγικό είτε εκπαιδευτικό χαρακτήρα, ενώ σήμερα αποτελούν και μέρος της εφαρμογής εναλλακτικών προγραμμάτων τουρισμού. Συνδεδεμένες με τον τουρισμό, τον αθλητισμό, αλλά και την οικολογική συνείδηση, οι υπαίθριες δραστηριότητες αποτελούν κίνητρα ενεργοποίησης των ανθρώπων να συμμετάσχουν σε αυτές (Dalakis, et al., 2016).

Πολύ σημαντική είναι η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων για αναψυχή. Οι δραστηριότητες αυτές θα πρέπει να υλοποιούνται σε ένα κατάλληλο και ευχάριστο περιβάλλον στον εξωτερικό χώρο, ώστε να υπάρχει συγκεκριμένο κίνητρο, ανάλογα και με την ηλικία του κάθε ανθρώπου, παιδιού ή ενήλικου. Άλλωστε, υπάρχουν διαφορετικά πλαίσια διασκέδασης τα οποία είναι δυνατόν να παρέχουν παρόμοιες εμπειρίες και τα οποία οργανώνονται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε εποχή (Συγκολλίτου, 1997).

Πολύ σημαντικοί χώροι υπαίθριων δραστηριοτήτων είναι τα εθνικά πάρκα και τα δάση τα οποία βρίσκονται εντός ή κοντά στο αστικό περιβάλλον, καθώς πολλοί άνθρωποι επιδιώκουν να ξεφύγουν από αυτό για λίγες στιγμές χαλάρωσης και για υπαίθρια δραστηριότητα, όπως παιχνίδι, αθλητισμό, περίπατο κ.ο.κ. Ωστόσο, η χρήση

αυτών των χώρων θα πρέπει να γίνεται υπό κανόνες και με τρόπους ώστε να μην καταστρέφει το φυσικό περιβάλλον ή να το επιβαρύνει (Συγκολλίτου, 1997).

Ακόμη ένα είδος υπαίθριων χώρων στον οποίον πραγματοποιούνται υπαίθριες δραστηριότητες αναψυχής, αλλά και εκπαίδευσης κάποιες φορές είναι οι παιδικές χαρές. Στις παιδικές χαρές τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να παίζουν και να διασκεδάσουν είτε με παιχνίδια τεχνητά είτε και με υλικά από τη φύση, όπως ο χώμα, η άμμος και το γρασίδι. Οι παιδικές χαρές διαχωρίζονται σε παραδοσιακές, σύγχρονες και παιδικές χαρές περιπέτειας, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίον είναι οργανωμένες και τις ανάγκες τις οποίες εξυπηρετούν σε κάθε ηλικία (Συγκολλίτου, 1997).

Όσον αφορά την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, αυτή αποτελεί μία νέα κατεύθυνση, η οποία αντανακλά τις νέες τάσεις που αφορούν στη βιωματική μάθηση και, μάλιστα, στην εκπαίδευση που λαμβάνει χώρα εκτός του σχολικού περιβάλλοντος, σε μία προσπάθεια σύνδεσης του σχολείου με τη φύση, αλλά και την ευρύτερη κοινωνία (Φλογαΐτη, 2014).

Όπως προαναφέρθηκε, δεν έχουν όλες οι υπαίθριες δραστηριότητες εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Για να συμβαίνει αυτό, θα πρέπει να υπάρχει συγκεκριμένος σχεδιασμός, να τίθενται μαθησιακή στόχοι και να εφαρμόζονται στρατηγικές αξιολόγησης. Οι μέθοδοι που υιοθετούνται κατά την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ έχουν βιωματικό και εμπειρικό χαρακτήρα, ενώ στηρίζονται στην ενεργό συμμετοχή και τη συνεργασία (Φλογαΐτη, 2014).

1.4 Περιβαλλοντικά χωριά

Τα περιβαλλοντικά ή οικολογικά χωριά αποτελούν μία νέα προσπάθεια που καταβάλλεται παγκοσμίως για τη μετάβαση από την κοινωνία του σήμερα, η οποία βιώνει πολλά προβλήματα, οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και περιβαλλοντικά, σε μία κοινωνία αειφόρου ανάπτυξης, όπου θα προστατεύεται το περιβάλλον και άλλες σημαντικές αρχές και αξίες του ανθρώπου (Ηλιάδη, 2016).

Πρόκειται για οικισμούς κατασκευασμένους από τον άνθρωπο, οι οποίοι διαθέτουν εξειδικευμένο εξοπλισμό για την κάλυψη των δραστηριοτήτων τους και

των αναγκών των κατοίκων. Εντός των χωριών αυτών, η ανθρώπινη δραστηριότητα ενσωματώνεται στο φυσικό κόσμο χωρίς να τον βλάπτει, ενώ η ανάπτυξη η οποία επιτυγχάνεται είναι υγιής και συνεχής. Επιπλέον, για να λειτουργήσει ομαλά ένα περιβαλλοντικό χωριό, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η ύπαρξη πολλαπλών κέντρων πρωτοβουλιών, ώστε να αποφεύγεται ο συγκεντρωτισμός και να εξασφαλίζεται η δημοκρατία (Gilman, 2008).

Ένα ακόμη στοιχείο το οποίο θα πρέπει να διακρίνει ένα περιβαλλοντικό χωριό είναι να υπάρχει ένας «ανθρώπινος» αριθμός κατοίκων, ώστε αυτοί να γνωρίζονται μεταξύ τους, να μπορούν να συμμετέχουν σε δημοκρατικές διαδικασίες, αλλά και να μην υπερβαίνουν ένα συγκεκριμένο ανώτατο όριο, καθώς ο υπερπληθυσμός θα προκαλούσε πολλά προβλήματα (Ηλιάδη, 2016).

Τα περιβαλλοντικά ή οικολογικά χωριά θα πρέπει να υπόκεινται σε ορισμένες αρχές και να τηρούν συγκεκριμένους κανόνες, ώστε να μην αποκλίνουν από το στόχο τους. Καταρχάς, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει η λειτουργία της κοινότητας, ενώ οι κάτοικοι θα πρέπει να είναι ισότιμοι μεταξύ τους και να μοιράζονται κοινές αξίες. Τα χωριά θα πρέπει να διακρίνονται από αυτονομία όσον αφορά στη διαχείριση και την αξιοποίηση των πόρων τους, ενώ είναι σημαντικό να λειτουργούν ως κέντρα έρευνας και εκπαίδευσης. Τέλος, για την οικοδόμηση των χωριών αυτών, εργάζονται εθελοντές οι οποίοι διακρίνονται από όραμα και φαντασία (Sevier et al., 2008).

Κεφάλαιο 2: Θεωρητικό πλαίσιο

2.1 Η σημασία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί έναν θεσμό ο οποίος ανταποκρίνεται στις νέες απαιτήσεις της εκπαίδευσης μέσα στη σύγχρονη πραγματικότητα. Σήμερα στη χώρα μας, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι ενταγμένη στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και έχει σκοπό τη συνειδητοποίηση εκ μέρους των μαθητών τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον, την ευαισθητοποίηση τους πάνω σε περιβαλλοντικά θέματα και την ενεργό συμμετοχή τους για την προστασία του περιβάλλοντος (Κούσουλας, 2008).

Σήμερα, μάλιστα, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι πιο αναγκαία από ποτέ, δεδομένου ότι ο πλανήτης αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα, τα σημαντικότερα από τα οποία είναι το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η κλιματική αλλαγή, η ρύπανση του εδάφους, του νερού και του αέρα, η όξινη βροχή, ο υπερπληθυσμός, η εξάντληση των φυσικών πόρων, η καταστροφή της βιοποικιλότητας και η αραίωση της στοιβάδας του όζοντος (Κούσουλας, 2008).

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια υλοποιείται στο πλαίσιο της Βιώσιμης ή Αειφόρου Ανάπτυξης, η οποία αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων στον πλανήτη και στην πλήρη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Γεροντέλη, 2016). Η σχέση της αειφόρου ανάπτυξης με το φυσικό περιβάλλον είναι πού στενή, δεδομένου ότι, από τότε που αυτή άρχισε να εφαρμόζεται, οι επιστήμονες συστηματοποίησαν τις μετρήσεις και τις εκθέσεις τους για την υγεία του πλανήτη, τα στοιχεία των οποίων ωστόσο είναι εξαιρετικά απαισιόδοξα (Jickling & Wals, 2012).

Σήμερα, ο άνθρωπος, εξαιτίας του σύγχρονου τρόπου ζωής, έχει αποξενωθεί από το περιβάλλον του, γεγονός το οποίο κάνει πιο επιτακτική την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Μάλιστα, η εκπαίδευση αυτή προσφέρεται για την εφαρμογή στρατηγικών βιωματικής μάθησης, η οποία αποτελεί μία καινοτόμα πρόταση του

John Dewey και στηρίζεται στην αλληλεπίδραση του παιδιού με το περιβάλλον, την ενεργό συμμετοχή, τους ριζοσπαστικούς στόχους και την κοινωνική αλλαγή (Παπαδημητρίου, 2004).

Οι σύγχρονες συνθήκες που βιώνουν οι άνθρωποι παγκοσμίως έχουν, λοιπόν, δημιουργήσει την αναγκαιότητα για την καλλιέργεια ενός νέου ήθους και μίας νέας νοοτροπίας και συμπεριφοράς απέναντι στο περιβάλλον. Αποτελεί μάλιστα αναγκαιότητα η δημιουργία πολιτών και επαγγελματιών που θα είναι ευαισθητοποιημένοι απέναντι στο περιβάλλον και κριτικά σκεπτόμενοι, ώστε να συνειδητοποιούν τη σημασία που έχει η ορθή διαχείριση του περιβάλλοντος και να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία της διαχείρισης και της προστασίας του. Στην εκπλήρωση αυτού του νέου κοινωνικού αιτήματος φιλοδοξεί να ανταποκριθεί η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Σακοβέλη & Παπασωτηροπούλου, 2005).

Ο άνθρωπος είναι άρρηκτα δεμένος με το φυσικό περιβάλλον. Παρά την κυριαρχία του ως όντος μέσα σε αυτό, στην πραγματικότητα έχει ανάγκη την εναρμόνιση με αυτό, καθώς η επιβίωσή του εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον. Η κυριαρχία του ανθρώπου στο περιβάλλον έχει δημιουργήσει πολλά προβλήματα και πολλούς κινδύνους και, για το λόγο αυτό, το περιβάλλον χρειάζεται προστασία. Μάλιστα, ο άνθρωπος θα πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι, όταν το περιβάλλον απειλείται, στην πραγματικότητα απειλείται ο ίδιος και οι επόμενες από αυτόν γενιές.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, λοιπόν, είναι σήμερα πολύ σημαντική εξαιτίας των νέων αναγκαιοτήτων. Μάλιστα, η μεγάλη της αυτή αξία γίνεται φανερή και μέσα από τους στόχους τους οποίους αυτή θέτει. Κάποιοι από αυτούς είναι η απόκτηση γνώσεων και η κατανόηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και της συνθετότητας τους, καθώς και η ανάπτυξη μίας σφαιρικής αντίληψης για το περιβάλλον. Επίσης, άλλοι στόχοι είναι η κατανόηση της αλληλεξάρτησης των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών και των πολιτικών επιλογών σχετικά με την τεχνολογία, καθώς και η κατανόηση της οικουμενικότητας των συνεπειών των περιβαλλοντικών προβλημάτων (Σακοβέλη & Παπασωτηροπούλου, 2005).

Ακόμη, η ΠΕ αποσκοπεί στη συνειδητοποίηση των ευθυνών των ατόμων και των ομάδων απέναντι στο ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος, στην κατανόηση της ανάγκης για αλλαγή των αξιών και επίλυση της περιβαλλοντικής κρίσης, στην

ανάπτυξη κριτικής σκέψης και την αλλαγή στάσης πάνω σε θέματα τα οποία συνδέονται με την ποιότητα ζωής. Τέλος, ένας ακόμη στόχος της ΠΕ είναι η ανάληψη δράσης και η ενεργός συμμετοχή (Σακοβέλη & Παπασωτηροπούλου, 2005).

2.2 Η εξέλιξη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Η ιδέα της σύνδεσης του ανθρώπου με το περιβάλλον είναι πολύ παλαιά. Στην ελληνική αρχαιότητα, το περιβάλλον και η φύση προσέφεραν στους ανθρώπους πολλές εμπειρίες, με αποτέλεσμα να προσεγγίζεται η γνώση και ο φιλοσοφικός στοχασμός. Εκτός από πηγή γνώσης, το περιβάλλον αποτελούσε για τους ανθρώπους και, ιδιαίτερα τους φιλοσόφους, πηγή ηρεμίας και ευδαιμονίας, η οποία επιτυγχανόταν μέσα από την αρμονία. Άλλωστε, βασικές φιλοσοφικές αρχές, όπως η διατήρηση του μέτρου, η αρμονία και η τάξη, πήγαζαν από την παρατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος (Μοσχονάς, 2010).

Στο διεθνές σκηνικό, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση άρχισε να αναπτύσσεται κατά τη δεκαετία του 1960, όταν άρχισε να καλλιεργείται ο προβληματισμός για τα περιβαλλοντικά προβλήματα και να υπάρχουν όλο και περισσότεροι ευαισθητοποιημένοι και κριτικά σκεπτόμενοι πολίτες. Την ίδια περίοδο, το οικολογικό κίνημα έγινε πιο δυνατό και οργανωμένο από τα προηγούμενα οικολογικά κινήματα που είχαν εμφανιστεί κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα (Κούσουλας, 2008).

Καταρχάς, η αξία της ΠΕ άρχισε να αναγνωρίζεται από τους διεθνείς οργανισμούς, όπως η UNESCO, η UNEP και το IEEP. Οι οργανισμοί αυτοί οργάνωσαν τις πρώτες δράσεις για την προώθηση και την ανάπτυξη της ΠΕ σε πολλές χώρες και για τη διεθνή συνεργασία πάνω στην ΠΕ. Ο όρος «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση» καθιερώνεται το 1970 στη Νεβάδα των ΗΠΑ. Στην πρώτη διεθνή συνάντηση για την ΠΕ (Κούσουλας, 2008).

Η Π.Ε., λοιπόν, διαγράφει μία ιστορία κάποιων δεκαετιών. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η ΠΕ αναπτύχθηκε με σκοπό κυρίως τη συμμόρφωση με τις υποδείξεις των διεθνών οργανισμών. Το Υπουργείο Παιδείας υιοθέτησε την κατεύθυνση της Διακήρυξης του Παγκόσμιου Συνεδρίου της Στοκχόλμης (1972), σύμφωνα με το οποίο θα έπρεπε να διαμορφωθεί ένα Διεθνές Πρόγραμμα Ανάπτυξης της ΠΕ υπό την αιγίδα της UNESCO- UNEP. Το πρόγραμμα αυτό υποδείκνυε ότι η ΠΕ θα έπρεπε να ενταχθεί

στα αναλυτικά και ωρολόγια προγράμματα των εκπαιδευτικών συστημάτων κάθε χώρας. Οι στρατηγικές ανάπτυξης του παραπάνω προγράμματος, καθώς και η φιλοσοφία και οι στόχοι του τέθηκαν στο Διεθνές Εργαστήριο στο Βελιγράδι (1975) και στην Διακυβερνητική Διάσκεψη της ΕΣΣΔ (1977) (Σακοβέλη & Παπασωτηροπούλου, 2005).

Για την προώθηση του προγράμματος στην Ελλάδα, υπεύθυνος φορέας ήταν το ΚΕΜΕ, ο πρόδρομος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Η διαδικασία αυτή χωρίζεται σε δύο περιόδους. Στην πρώτη περίοδο (1977-1983), το ΚΕΜΕ συγκρότησε ένα πρώτο αρχείο για την Π.Ε. στην κατάρτιση στελεχών- εκπαιδευτικών από επιμορφωτές του Συμβουλίου της Ευρώπης, εξέδωσε εγχειρίδιο και εφάρμοσε πειραματικά προγράμματα ΠΕ σε 4 Γυμνάσια, με θέμα την προστασία των ακτών. Ακόμη, κατά την ίδια περίοδο, εντάχθηκαν στα σχολικά εγχειρίδια βασικές έννοιες της οικολογίας και περιβαλλοντικά θέματα (Σακοβέλη & Παπασωτηροπούλου, 2005).

Κατά τη δεύτερη περίοδο (1983-1991), συγκροτήθηκε στο ΚΕΜΕ ομάδα εργασίας από εκπαιδευτικούς που είχαν καταρτιστεί στην ΠΕ. Η ομάδα αυτή ήταν υπεύνη για την προώθηση του θεσμού, την ίδρυση και λειτουργία γραφείων ΠΕ στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, την προώθηση της συνεργασίας με άλλες χώρες, την υλοποίηση επιμορφωτικών συναντήσεων και των πρώτων περιβαλλοντικών προγραμμάτων και την εφαρμογή του θεσμού των υπευθύνων ΠΕ σε όλη τη χώρα (Σακοβέλη & Παπασωτηροπούλου, 2005).

Σήμερα, η ΠΕ είναι ενταγμένη στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το γνωστικό της περιεχόμενο κινείται γύρω από συγκεκριμένους άξονες, οι οποίοι είναι ο αέρας (ατμόσφαιρα, κλιματικές αλλαγές), το νερό, το έδαφος, τα δάση, η βιοποικιλότητα (η εξαφάνιση των ειδών), η ενέργεια, η διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων, οι ανθρώπινες δραστηριότητες, οι ανθρώπινες σχέσεις και αξίες. Βασικοί στόχοι είναι η διαθεματική προσέγγιση του θέματος, η ενεργός συμμετοχή των μαθητών, η πρόληψη και αντιμετώπιση προβλημάτων, η εστίαση στην αειφόρο ανάπτυξη, η ευαισθητοποίηση στην ορθή χρήση των φυσικών πόρων, η συνεργασία και το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία και τη ζωή (http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/31depps_Peribalontikis.pdf).

2.3 Στρατηγικές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εφαρμόζεται από τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα στα σχολεία, ενώ τα σχολικά αυτά προγράμματα οργανώνονται από το ΥΠΕΠΘ. Κατά τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μία μεγάλη εξέλιξη των προγραμμάτων αυτών, καθώς όλο και περισσότεροι εκπαιδευτικοί επιμορφώνονται και καταρτίζονται πάνω σε θέματα ΠΕ, ενώ ακόμη, εκπαιδευτικοί διαφορετικών σχολικών μονάδων συνεργάζονται στο πλαίσιο της οργάνωσης και υλοποίησης προγραμμάτων ΠΕ. Η συνεργασία αυτή διευρύνθηκε και πλέον περιλαμβάνει και άλλους φορείς, όπως Κέντρα ΠΕ και Περιβαλλοντικές Οργανώσεις. Με τον τρόπο αυτό, σήμερα λειτουργούν δίκτυα ΠΕ, τα οποία προωθούν τη συνεργασία του σχολείου με την ευρύτερη κοινωνία (Κούσουλας, 2008).

Τα περισσότερα προγράμματα ΠΕ λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Αυτά αποτελούν ολοκληρωμένες ενότητες πεντάμηνης διάρκειας, οι οποίες-μεταξύ άλλων-περιλαμβάνουν εξορμήσεις στην ύπαιθρο και εργασίες πάνω στο θεματικό πεδίο που τίθεται προς διερεύνηση. Σήμερα, προτείνονται διάφορες προσεγγίσεις και στρατηγικές για το σχεδιασμό προγραμμάτων ΠΕ στην τυπική εκπαίδευση, οι οποίες προσφέρουν πολλά οφέλη στους μαθητές, γνωστικά, συναισθηματικά, ψυχοκινητικά και κοινωνικά και συμβάλλουν στην πολύπλευρη ανάπτυξή τους (Κούσουλας, 2008).

Κάποιες από τις σημαντικότερες τεχνικές που προτείνονται για τα προγράμματα ΠΕ στην τυπική εκπαίδευση είναι οι εξής (Κούσουλας, 2008):

- Μέθοδος project
- Επίλυση προβλήματος
- Συστημική του παρατηρητή
- Συζήτηση
- Μελέτη πεδίου
- Χιονοστοιβάδα ιδεών
- Επισκόπηση απόψεων

- Βιβλιογραφική έρευνα
- Παιχνίδι ρόλων
- Χαρτογράφηση εννοιών
- Ανάλυση και διασαφήνιση αξιών
- Μελέτη περίπτωσης
- Σχεδιασμός και πραγματοποίηση δράσης

Τα προγράμματα της ΠΕ που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης, για να είναι επιτυχημένα και αποτελεσματικά, θα πρέπει να ακολουθούν συγκεκριμένα στάδια. Τα στάδια αυτά είναι τα εξής (Κούσουλας, 2008):

- Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, έγερση ενδιαφέροντος
- Συγκρότηση περιβαλλοντικής ομάδας από εκπαιδευτικούς και μαθητές
- Επιλογή του θέματος, ευαισθητοποίηση πάνω σε αυτό και συνειδητοποίηση
- Οργάνωση προγράμματος και επιλογή χώρου
- Ανάλυση περιεχομένου και στοχοθεσία
- Οργάνωση των ομάδων εργασίας
- Εργασία πεδίου- συλλογή πληροφοριών
- Επεξεργασία πληροφοριών
- Αλληλοενημέρωση των ομάδων
- Σύνθεση
- Παρουσίαση και δράση
- Ανατροφοδότηση και αξιολόγηση

Η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων αποτελεί σήμερα μία από τις σημαντικότερες μεθόδους βιωματικής μάθησης στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Μέσα από αυτή, οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τη φύση και συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα. Οι υπαίθριες δραστηριότητες εντάσσονται στο πλαίσιο τόσο της ΠΕ όσο και της Υπαίθριας Εκπαίδευσης ή Αγωγής Υπαίθρου. Παρόλο που υπάρχει μεγάλη σύνδεση ανάμεσα στα δύο αυτά είδη εκπαίδευσης, οι όροι δεν ταυτίζονται πάντοτε, καθώς η ΠΕ είναι πιο ευρεία έννοια, αφού μπορεί να λάβει χώρα και στην ύπαιθρο και σε άλλα περιβάλλοντα. Ωστόσο, οι δύο αυτές μορφές μοιράζονται κοινούς στόχους (Eaton, 1998). Κοινούς στόχους επίσης, μοιράζονται οι δύο αυτές μορφές εκπαίδευσης και με

τη βιωματική μάθηση, η οποία στοχεύει στη μάθηση και την πολύπλευρη ανάπτυξη των μαθητών μέσα από την εμπειρία (Bierle & Singletary, 2008).

Στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Αγωγής και της Αγωγής Υπαίθρου, οι υπαίθριες δραστηριότητες προσδιορίζονται ως δραστηριότητες ατόμων στο χώρο της υπαίθρου, οι οποίες οδηγούν στην ευαισθητοποίηση τους πάνω σε θέματα που αφορούν στο φυσικό περιβάλλον. Οι δράσεις αυτές είναι βιωματικές και περιλαμβάνουν κινητικές αθλητικές δραστηριότητες, παιχνίδια ανάπτυξης δεξιοτήτων και αξιών, καθώς και θέματα οικολογικής ευαισθητοποίησης (Κουθούρης, 2009).

Η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων, λοιπόν, αποτελεί μία μέθοδο μάθησης και, μάλιστα βιωματικής, με πλαίσιο τον υπαίθριο χώρο. Για να επιτευχθεί, χρειάζεται την ενεργοποίηση και των πέντε αισθήσεων, ώστε η εμπειρία η οποία θα αποκτηθεί να είναι πολυαισθητηριακή και να καλύπτει όλους τους τρόπους της μάθησης. Το υλικό το οποίο χρησιμοποιείται στην οργάνωση αυτή είναι πολυδιάστατο, ενώ, τέλος, στο πλαίσιο αυτό, αναπτύσσονται σχέσεις διαφόρων ειδών, διαπροσωπικές, ενδοατομικές, κοινωνικές κ.ο.κ.(Priest, 1986).

Οι τοποθεσίες στις οποίες μπορούν να λάβουν χώρα οι υπαίθριες δραστηριότητες είναι πολλές και διαφορετικές. Κάποιες από αυτές είναι οι Εθνικοί Δρυμοί, τα Εθνικά Πάρκα, οι δασικές εκτάσεις, τα εσωτερικά ύδατα, οι παράκτιες περιοχές και οι ελεύθεροι χώροι πρασίνου. Επομένως, πρόκειται για περιοχές του φυσικού περιβάλλοντος οι οποίες βρίσκονται είτε μακριά από τα αστικά κέντρα είτε εγγύτερα είτε ακόμη και μέσα σε αυτά (Ζαφειρούδη & Χατζηγεωργιάδης, 2009).

Πολύ σημαντικός για την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Οι εκπαιδευτικοί των περιβαλλοντικών ομάδων θα πρέπει να συνειδητοποιούν ότι το φυσικό περιβάλλον αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο εκπαιδευτικό εργαλείο και να το αξιοποιούν ως τέτοιο. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί είναι υπεύθυνοι για την επιλογή των υπαίθριων χώρων, στους οποίους θα οργανωθούν οι επισκέψεις για της δραστηριότητες, αλλά και να οργανώνουν τη διαδικασία με τρόπο τέτοιο, ώστε να δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να εξοικειωθούν με τη φύση, αλλά και να συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες σε αυτή (Sverige et al., 1994).

Οι υπαίθριες δραστηριότητες είναι δυνατόν να υλοποιούνται σε διάφορα μέρη, ένα από τα οποία είναι τα λεγόμενα οικολογικά χωριά, δηλαδή οικισμοί οι οποίοι

λειτουργούν σε αρμονία του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον και περιλαμβάνουν πολλαπλά κέντρα πρωτοβουλιών (Gilman, 2008). Τα οικολογικά χωριά αποτελούν κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, καθώς μέσα σε αυτά, οι άνθρωποι μαθαίνουν να αξιοποιούν συνετά τους φυσικούς πόρους, να σέβονται το περιβάλλον και να συνυπάρχουν με βάση το κοινό καλό (Ηλιάδη, 2016).

Η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στα οικολογικά χωριά είναι πολύ εποικοδομητική για τον άνθρωπο και, ιδιαίτερα, για τα παιδιά, τα οποία βρίσκονται σε μία ηλικία κατά την οποία διαμορφώνουν την οικολογική τους συνείδηση και τις αξίες που θα τα οδηγήσουν στην υιοθέτηση συγκεκριμένου τρόπου ζωής. Η αξία της γνωριμίας των παιδιών με τα χωριά αυτά έγκειται στην ιδιαιτερότητα της οργάνωσής τους. Τα χωριά αυτά έχουν χαμηλές καταναλωτικές ανάγκες και η λειτουργία τους έχει ελάχιστες επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον. Είναι χτισμένα με βάση οικολογικά οικιστικά πρότυπα, ενώ η λειτουργία τους στηρίζεται στη συλλογικότητα και στην ενεργό συμμετοχή (https://gen-europe.org/fileadmin/migrated/content/uploads/leaflet_greek.pdf). Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά είναι δυνατόν να εμπνεύσουν στα παιδιά τις αξίες της συνεργασίας, του σεβασμού, της απλότητας και της οικολογίας.

Η εκπαίδευση στα περιβαλλοντικά χωριά και η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων είναι δυνατόν να παρέχει πολλά οφέλη στον άνθρωπο, αλλά και να μεταβάλει ριζικά τον τρόπο σκέψης και τις αξίες του. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τις υπαίθριες δραστηριότητες, ο άνθρωπος αποσυνδέει την ανάπτυξη από την ευημερία, επανασυνδέεται με τον τόπο του και το φυσικό περιβάλλον, επιβεβαιώνει τις τοπικές αξίες και πρακτικές και λαμβάνει ολιστική και βιωματική εκπαιδευτική ηθική (Ηλιάδη, 2016).

Η σημασία της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ είναι πολύ μεγάλη, καθώς οι μαθητές έρχονται σε επαφή από μικρή ηλικία με το φυσικό περιβάλλον, συνειδητοποιούν την αξία του και διαμορφώνουν αντιλήψεις υπέρ της προστασίας του. Έτσι, τα παιδιά αποκτούν πολύ σημαντικές γνώσεις, αλλά, ταυτόχρονα, αναπτύσσουν τις ανάλογες αξίες, αλλά και δράσεις απέναντι στο περιβάλλον, ενώ, ακόμη, ειδικά όταν πρόκειται και για πολύ μικρά παιδιά, εξασφαλίζουν και εκείνα μία υγιή ανάπτυξη (Bogeholz, 2006; Wilson, 1996). Έχει μάλιστα παρατηρηθεί ότι τα παιδιά που από νωρίς εξοικειώνονται με τη φύση και

έρχονται συχνά σε επαφή με αυτή, τελικά συμπεριφέρονται πιο υπεύθυνα απέναντί της και δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την προστασία της (Huang & Yore, 2003).

Είναι σήμερα γεγονός ότι η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης έχει όλο και μεγαλύτερη συμμετοχή, ενώ οι δραστηριότητες που οργανώνονται είναι όλο και περισσότερες. Ωστόσο, μέσα από την αύξηση αυτή των υπαίθριων δραστηριοτήτων, εγείρεται ένας προβληματισμός, ο οποίος αφορά στην επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος από τις δραστηριότητες αυτές. Ο προβληματισμός αυτός θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ισορροπία και να μη διαταράσσεται η σχέση μεταξύ των υπαίθριων δραστηριοτήτων και της φύσης (Κουκουρής, 2005).

Παρόλο που η ΠΕ αποτελεί μία έννοια η οποία λαμβάνεται υπόψη συνήθως στο πλαίσιο της τυπικής σχολικής εκπαίδευσης, ωστόσο, η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων αποτελεί μία ενασχόληση που δεν είναι μόνο αρμοδιότητα του σχολείου, αλλά και άλλων φορέων. Κάποιοι από τους φορείς αυτούς είναι οι διάφοροι περιβαλλοντικοί οργανισμοί και οργανώσεις, που θα μπορούσαν να δραστηριοποιηθούν προς την κατεύθυνση αυτή, είτε σε συνεργασία με το σχολείο είτε ανεξάρτητα από αυτό. Μέσα από την οργάνωση τέτοιων δραστηριοτήτων, οι οργανισμοί αυτοί μπορούν να δώσουν την ευκαιρία σε ανθρώπους κάθε ηλικίας να δραστηριοποιηθούν υπέρ του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και να διαφημίσουν και να προωθήσουν τα οικολογικά τους μηνύματα και τις καμπάνιες που οργανώνουν (Ζαφειρούδη & Χατζηγεωργιάδης, 2009).

Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογικό πλαίσιο

Με βάση τη βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία πραγματοποιήθηκε παραπάνω, διαπιστώνει κανείς ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί πλέον βασικό κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς ανταποκρίνεται στους νέους στόχους και επιδιώξεις των σύγχρονων κοινωνιών, αλλά και στις ανάγκες των πολιτών για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Μία από τις στρατηγικές που εφαρμόζονται για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι αυτή της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων, η οποία- με το βιωματικό της χαρακτήρα- συμβάλλει στην αποτελεσματική μάθηση και εκπαίδευση και στη διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης. Για το λόγο αυτό, θεωρήθηκε σημαντικό να μελετηθούν συγκεκριμένα προγράμματα οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

3.1 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

Η διατύπωση του σκοπού μίας μελέτης αποτελεί πολύ σημαντικό της μέρος, καθώς συντελεί στην υιοθέτηση συγκεκριμένης κατεύθυνσης προς την οποία θα κινηθεί η διεξαγωγή της. Ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι δίνουν την εικόνα του τι θέλει κανείς να επιτύχει και των αποτελεσμάτων που φιλοδοξεί να έχει η μελέτη του (Robson, 2011).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της σημασίας των υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και η μελέτη του τρόπου οργάνωσής τους, ώστε να έχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Οι επιμέρους στόχοι της μελέτης που φιλοδοξούμε να πραγματοποιηθούν είναι οι εξής:

- Η διερεύνηση των σημαντικότερων χαρακτηριστικών των υπαίθριων δραστηριοτήτων
- Ο καθορισμός της σημασίας της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σήμερα
- Τα οφέλη τα οποία προσφέρει η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στην περιβαλλοντική εκπαίδευση.

- Οι προοπτικές που παρέχει η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στην περιβαλλοντική εκπαίδευση.
- Η πρόταση ενός πιλοτικού προγράμματος υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο Δημοτικό.
- Οι αδυναμίες που παρατηρούνται σήμερα όσον αφορά την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων.
- Ο εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στην οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Μετά τη διατύπωση του σκοπού και των επιμέρους στόχων, είναι σημαντικό να διατυπωθούν τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας βιβλιογραφικής έρευνας. Η χρησιμότητα των ερευνητικών ερωτημάτων έγκειται στο γεγονός ότι περιορίζουν το εύρος του γενικού σκοπού και κατευθύνουν τη διεξαγωγή της έρευνας προς την απάντησή τους και την άντληση συγκεκριμένων πληροφοριών (Robson, 2011). Τα ερευνητικά ερωτήματα που επιθυμούμε να απαντηθούν είναι τα εξής:

1. Ποια είναι τα κυριότερα χαρακτηριστικά της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων στην Ελλάδα και το εξωτερικό;
2. Ποια είναι η σημασία της ΠΕ σήμερα στην Ελλάδα και το εξωτερικό;
3. Ποια οφέλη παρέχει η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ σήμερα;
4. Ποιες προοπτικές παρέχει η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στην Ελλάδα και το εξωτερικό, στο πλαίσιο της ΠΕ σήμερα;
5. Ποιες αδυναμίες παρατηρούνται όσον αφορά στην οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ σήμερα;
6. Ποιες είναι οι ομοιότητες και οι διαφορές που εντοπίζονται στην οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ στην Ελλάδα και τις χώρες του εξωτερικού;

3.2 Μεθοδολογία

Η παρούσα μελέτη αποτελεί βιβλιογραφική έρευνα. Πιο συγκεκριμένα, αφού μελετήσαμε τη συναφή με το εξεταζόμενο θέμα βιβλιογραφία από τον ελληνικό και το διεθνή χώρο, επιχειρήσαμε να παρουσιάσουμε το θεωρητικό πλαίσιο του θέματος της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων. Μέσα από τη μελέτη αυτή, διερευνήθηκε η έννοια και η σημασία της ΠΕ, καθώς και η εξέλιξή της από τις απαρχές της μέχρι σήμερα και οι στρατηγικές που αυτή χρησιμοποιεί. Επίσης, αναλύθηκαν στοιχεία σχετικά με την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων, της σημασίας και των οφελών που αυτή παρέχει στους εκπαιδευόμενους.

Στη συνέχεια, θα διερευνήσουμε περιπτώσεις οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ στη χώρα μας και σε χώρες του εξωτερικού, ώστε να οδηγηθούμε σε συγκεκριμένα συμπεράσματα. Πρώτα θα αναφερθούμε σε περιπτώσεις υπαίθριων δραστηριοτήτων που οργανώνονται στην Ελλάδα και έπειτα σε αυτές που οργανώνονται σε διάφορες χώρες του εξωτερικού. Κατά τη μελέτη αυτών των περιπτώσεων, επιχειρείται η εξέτασή τους για την απάντηση των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων και την επίτευξη των διάφορων στόχων της μελέτης. Επίσης, παρουσιάζονται αναλυτικά παραδείγματα συγκεκριμένων υπαίθριων δραστηριοτήτων που οργανώνονται στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Στο τελευταίο μέρος επιχειρείται ο σχεδιασμός και η παρουσίαση ενός πιλοτικού προγράμματος ΠΕ με υπαίθριες δραστηριότητες για παιδιά της Α' και Β' τάξης Δημοτικού, βασισμένο σε όσα μελετήθηκαν παραπάνω, τόσο στο θεωρητικό μέρος της εργασίας όσο και στην παρουσίαση συγκεκριμένων παραδειγμάτων.

Κεφάλαιο 4: Οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Έχοντας μελετήσει τη σημασία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σήμερα και την αξία της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της, θα πρέπει να ασχοληθεί κανείς με συγκεκριμένες περιπτώσεις οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων τόσο στη χώρα μας όσο και σε άλλες χώρες. Μέσα από τη διερεύνηση αυτή, θα είναι κανείς σε θέση να σχηματίσει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τον τρόπο με τον οποίον εφαρμόζονται οι μέθοδοι της ΠΕ σήμερα σε διάφορα μέρη του κόσμου, αλλά και να επισημάνει τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία των υπαίθριων δραστηριοτήτων που οργανώνονται.

4.1 Οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στην Ελλάδα

Ένας από τους φορείς που διοργανώνουν στην Ελλάδα υπαίθριες περιβαλλοντικές δραστηριότητες με εκπαιδευτικό χαρακτήρα είναι η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία. Οι δραστηριότητες που οργανώνει είναι κατά κανόνα υπαίθριες και λαμβάνουν χώρα είτε σε αστικό περιβάλλον, όπως σε άλση και πάρκα, αλλά και σε περιοχές εκτός πόλης, οι οποίες προστατεύονται για το φυσικό τους πλούτο (Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία, 2017).

Οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνουν την ενεργό συμμετοχή των παιδιών διαφόρων ηλικιών, καθώς και των εκπαιδευτικών που ασχολούνται με την ΠΕ, ενώ στόχοι των δραστηριοτήτων αυτών είναι η υποστήριξη του έργου των εκπαιδευτικών, η επαφή των μαθητών με το περιβάλλον, η απόκτηση προσωπικών εμπειριών, η ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης και η ενεργός συμμετοχή. Οι παιδαγωγικοί τομείς στους οποίους εμπλέκεται η δράση του φορέα αυτού αφορούν στη γνωστική, τη συναισθηματική και την ψυχοκινητική ανάπτυξη των παιδιών (Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία, 2017). Παρακάτω, εξετάζονται και περιγράφονται συγκεκριμένες δραστηριότητες της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας για το σχολικό έτος 2017-2018.

Η πρώτη ομάδα δραστηριοτήτων της ΕΟΕ περιλαμβάνει υπαίθριες δραστηριότητες σε αστικό χώρο και, πιο συγκεκριμένα, στο πάρκο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης, που βρίσκεται ανάμεσα στους Δήμους Ιλίου &

Αγίων Αναργύρων και Καματερού στην Αττική. Οι δραστηριότητες που οργανώνονται στο χώρο αυτό κατά το έτος 2017-2018 είναι οι εξής:

- «Τα πουλιά στην πόλη» (Νηπιαγωγείο- Γ' Λυκείου)
- «Πάει, πέταξε η τροφή» (Νηπιαγωγείο- Β' Δημοτικού)
- «Μία λίμνη στην πόλη μας» (Ε' Δημοτικού- Γ' Λυκείου)
- «Χελιδονίσματα» (Γ' – Στ' Δημοτικού)
- «Σπόροι, μπουκάλι, ψαλίδι, χαρτί» (Α' - Στ' δημοτικού)

Η δραστηριότητα η οποία περιγράφεται παρακάτω είναι αυτή με τον τίτλο «Μία λίμνη στην πόλη μας», η οποία αποσκοπεί στην εξοικείωση των μαθητών με τις προστατευόμενες περιοχές και τη σημασία της βιοποικιλότητας, καθώς και στη διαμόρφωση της ορθής στάσης και συμπεριφοράς απέναντι στη φύση και, εν τέλει, στην οικολογική ευαισθητοποίηση τους σε σχέση με το οικοσύστημα και τη βιοποικιλότητα. Οι μαθητές, μέσα από τη δραστηριότητα αυτή, έχουν την ευκαιρία να προσεγγίσουν το περιβάλλον συναισθηματικά και επιστημονικά, να το παρατηρήσουν, να ασκήσουν τις δεξιότητές τους και, ταυτόχρονα, να ψυχαγωγηθούν.

Η δραστηριότητα υλοποιείται σε τρία στάδια:

- Στο πρώτο στάδιο, πραγματοποιείται επίσκεψη των μαθητών στον εκθεσιακό χώρο του Κέντρου Ενημέρωσης και Προσανατολισμού, ώστε να λάβουν τις πρώτες πληροφορίες σχετικά με το πάρκο και τα λιμναία οικοσυστήματά του. Στη συνέχεια, χωρίζονται σε ομάδες, λαμβάνουν επεξηγήσεις για τα φύλλα εργασίας και για τους κανόνες συμπεριφοράς κατά την περιήγησή τους στο πάρκο.
- Στο δεύτερο στάδιο, οι μαθητές περιηγούνται στη «Διαδρομή της λίμνης» και έρχονται σε επαφή με τους διαφορετικούς τύπους των οικοσυστημάτων του πάρκου. Επίσης, ενημερώνονται σχετικά με την πανίδα και τη χλωρίδα του πάρκου, καταγράφουν διάφορες πληροφορίες, επιχειρούν δραστηριότητες πεδίου και συμπληρώνουν τα φύλλα εργασίας.
- Στο τρίτο στάδιο, οι μαθητές επιστρέφουν στο Κέντρο Προσανατολισμού & Ενημέρωσης, όπου ολοκληρώνουν κάποιες από τις προηγούμενες δραστηριότητες στο εργαστήριο και προβληματίζονται σχετικά με την ορθή

διαχείριση του πάρκου. Τέλος, παρουσιάζονται τα φύλλα εργασίας και ακολουθεί συζήτηση.

Εκτός από υπαίθριους χώρους του αστικού περιβάλλοντος, η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία οργανώνει και άλλες υπαίθριες δραστηριότητες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε προστατευόμενους χώρους με φυσικό πλούτο εκτός πόλης, είτε εγγύτερα είτε μακρύτερα από την Αττική. Μία δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα εντός Αττικής είναι η επίσκεψη στον υγρότοπο Βραυρώνας, στο Μαρκόπουλο Αττικής. Η επίσκεψη αυτή ενδείκνυται για μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου, οι οποίοι έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με την πλούσια ορνιθοπανίδα του υγροτόπου. Για την επίσκεψη μαθητών στον υγρότοπο, οργανώνονται τρεις διαφορετικές δραστηριότητες, που περιλαμβάνουν:

- Εκπαιδευτική περιήγηση στον υγρότοπο και παρατήρηση πουλιών
- Ημερήσιο Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
- Εκπαιδευτική περιήγηση σε ειδικά διαμορφωμένο μονοπάτι για άτομα με προβλήματα όρασης

Θα παρουσίαζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον η περιγραφή της τελευταίας δράσης που απευθύνεται σε μαθητές με προβλήματα όρασης. Το μονοπάτι της περιήγησης στον υγρότοπο της Βραυρώνας αποτελεί μοναδικό παράδειγμα για τα ελληνικά δεδομένα, καθώς είναι εξοπλισμένο με ειδικό σύστημα περιήγησης για άτομα με προβλήματα όρασης, όπως ειδικές πινακίδες γραμμένες σε σύστημα Braille με ηχοακουστικό σύστημα και ομοιώματα διαφόρων οργανισμών της περιοχής σε φυσικό μέγεθος. Με το συγκεκριμένο εξοπλισμό, δίνεται η ευκαιρία στα άτομα με προβλήματα όρασης να έρθουν σε επαφή με τη φύση στον υπαίθριο χώρο.

Ένα ακόμη σημαντικό πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης το οποίο περιλαμβάνει την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων είναι το πρόγραμμα με τίτλο «Σκασιαρχείο Volunteens στη φύση», το οποίο υλοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2015-1016 στο Πειραματικό Σχολείο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και απευθύνεται σε μαθητές Β' και Γ' Γυμνασίου. Η περιβαλλοντική ομάδα του Πειραματικού Σχολείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΠΣΠΘ) αποτελείται από μαθητές και μαθήτριες της ομάδας των Εφήβων Εθελοντών (Volunteens), της οποίας κάποιιοι από τους σημαντικότερους στόχους είναι να βιώνουν εμπειρίες θετικές για

τους ίδιους και τους γύρω τους, να γνωρίσουν τις ομορφιές της φύσης βιωματικά και να συμβάλλουν μέσω της συνεργασίας στην προστασία του περιβάλλοντος. Η ομάδα των Volunteens αποτελείται από περισσότερους από 170 μαθητές όλων των τάξεων Γυμνασίου και Λυκείου και οι δραστηριότητες που οργανώνει εστιάζουν στους άξονες της προσωπικής ανάπτυξης, του περιβάλλοντος, της υγείας και του ανθρωπισμού (Ρώσσιου, 2016).

Το πρόγραμμα «Σκασιαρχείο Volunteens στη φύση» οργανώθηκε στο πλαίσιο του άξονα «Περιβάλλον» των δράσεων των Volunteens και εστιάζει στην επαφή με τη φύση με βιωματικό τρόπο, ενώ σχεδιάζει τη διήμερη διαβίωση στην ύπαιθρο σε συνεργασία με το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Παρανεστίου, αναμένοντας οι μαθητές να αναθεωρήσουν τις αξίες και τις γνώσεις τους και να εμπλακούν συναισθηματικά με περιβαλλοντικά ζητήματα (Ρώσσιου, 2016).

Σκοπός του περιβαλλοντικού προγράμματος είναι η ευαισθητοποίηση των μαθητών στην προστασία του περιβάλλοντος και η προώθηση του εθελοντικού τρόπου ζωής. Κάποιοι από τους επιμέρους στόχους είναι οι μαθητές να έρθουν πιο κοντά στον ίδιο τους τον εαυτό, να προσφερθεί μια αίσθηση απελευθέρωσης από την καθημερινότητα της πόλης και ευεξίας στο φυσικό περιβάλλον, να τους δοθεί η δυνατότητα να μετρήσουν τις δυνάμεις και τα όριά τους, να αποκτήσουν γνώσεις και νέες εμπειρίες, και να ξεφεύγουν από τις πιέσεις και τα άγχη της καθημερινότητας. Επιπλέον, επιχειρείται η οργάνωση διάφορων δράσεων και η συνεργασία με σχολεία της Ελλάδας και του εξωτερικού, καθώς και με διάφορες περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) (Ρώσσιου, 2016).

Οι δραστηριότητες που περιλαμβάνει το εν λόγω πρόγραμμα εστιάζουν στους άξονες της γης, του αέρα, του νερού και της οικολογικής πόλης. Με βάση αυτούς τους άξονες, οργανώνονται οι εξής δραστηριότητες, υπαίθριες και μη:

- «ΚΛΙΚ! δεν το είχα δει!!!» με φωτογράφιση του φυσικού περιβάλλοντος του τόπου μας σημείων ενδιαφέροντος ή/και λεπτομέρειες από περιβαλλοντική σκοπιά
- Φύση και παροχή Α' Βοηθειών
- Επαναχρησιμοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών και δημιουργία τεχνουργημάτων

- Παροχή βοήθειας σε άστεγους, παιδιά ρομά και πρόσφυγες σε συνεργασία με ΜΚΟ
- Βιώσιμη πόλη με κατάλληλες δραστηριότητες (πχ διαγράμμιση ποδηλατόδρομου, καθαρισμός πινακίδων ΚΟΚ)
- Διαδικτυακή συνεργασία για την καταγραφή στο ημερολόγιο της ομάδας των περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων και δράσεων αλλά και των απόψεων σε σχετικά θέματα που προκύπτουν.

Από τις παραπάνω δραστηριότητες, κάποιες λαμβάνουν χώρα σε υπαίθριους χώρους. Αυτές είναι η φωτογράφιση του φυσικού περιβάλλοντος, η παροχή κοινωνικής βοήθειας και οι δραστηριότητες για τη βιώσιμη πόλη. Όπως διαπιστώνεται, οι υπαίθριες αυτές δραστηριότητες δεν εστιάζουν μόνο στο φυσικό περιβάλλον, αλλά και στο περιβάλλον της πόλης, καθώς και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, με την παρεχόμενη βοήθεια σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Το γεγονός αυτό υπενθυμίζει ότι ο άνθρωπος αλληλεξαρτάται από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, αλλά και ότι, στο πλαίσιο της ΠΕ μπορεί να προωθηθεί η βιώσιμη ανάπτυξη στα αστικά κέντρα.

Πολλά και σημαντικά είναι και τα προγράμματα υπαίθριων δραστηριοτήτων που οργανώνει και το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Πραμάντων. Κάποια από τα σημαντικότερα πολυήμερα προγράμματα, τα οποία απευθύνονται σε παιδιά όλων των ηλικιών και περιλαμβάνουν και υπαίθριες δραστηριότητες είναι τα εξής (<http://kpepramanton.edu.gr/category/%cf%80%ce%bf%ce%bb%cf%85%ce%ae%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%b1-%cf%80%cf%81%ce%bf%ce%b3%cf%81%ce%ac%ce%bc%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/>):

- Η διαθήκη της Μητέρας Γης και οι κληρονόμοι της χώρας του Αθάμα
- Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων, Περιστερίου και Χαράδρας Αράχθου
- Φυσικό περιβάλλον και ιστορικό τοπίο των Τζουμέρκων
- Τοπία και τόποι λατρείας- Η πνευματική διάσταση της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης
- Εν σώματι υγιή- Υπαίθριες δραστηριότητες

Το πρόγραμμα που επιλέχθηκε να περιγραφεί από τα παραπάνω είναι το μονοήμερο ή διήμερο πρόγραμμα «Έν σώματι υγιή- Υπαίθριες δραστηριότητες» που ανήκει στο θεματικό άξονα Αγωγή Υπαίθρου. Σκοπός του είναι η προάσπιση, η βελτίωση, και η προαγωγή της σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας των παιδιών μέσα από ψυχοκινητικές δραστηριότητες και παιχνίδια για την ανάπτυξη και βελτίωσης δεξιοτήτων και αξιών ζωής που πραγματοποιούνται σε υπαίθριο χώρο. Οι στόχοι του προγράμματος είναι γνωστικοί, ψυχοκινητικοί και συναισθηματικοί. Μέσα από το πρόγραμμα επιδιώκεται η επιστροφή του σύγχρονου ανθρώπου στη φύση και η επαφή μαζί της μέσα από το παιχνίδι, καθώς σήμερα, το παιχνίδι είναι σχεδόν αποκλειστικά συνδεδεμένο με την ψηφιακή τεχνολογία (<http://kpepramanton.edu.gr/%ce%b5%ce%bd-%cf%83%cf%8e%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9-%cf%85%ce%b3%ce%b9%ce%b5%ce%af-%cf%85%cf%80%ce%b1%ce%af%ce%b8%cf%81%ce%b9%ce%b5%cf%82-%ce%b4%cf%81%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%b7%cf%81%ce%b9%cf%8c%cf%84/>).

Άλλα προγράμματα του Κέντρου ΠΕ που περιλαμβάνουν υπαίθριες δραστηριότητες είναι μονοήμερα και είναι τα εξής (<http://kpepramanton.edu.gr/category/%ce%bc%ce%bf%ce%bd%ce%bf%ce%ae%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%b1-%cf%80%cf%81%ce%bf%ce%b3%cf%81%ce%ac%ce%bc%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/>):

- ΧΥΤΑ Ελληνικού- Το χοροστάσι των απορριμμάτων
- Γλυπτά και ανάγλυφα της Απείρου Χώρας- Από το μουσείο της Γης στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης «Θ. Παπαγιάννης»
- Το σχολείο του δάσους και η εκπαίδευση του μικρού δέντρου
- Τα μυστικά του σπηλαίου της Ανεμότρυπας
- Άραχθος- Αγγελιαφόρος των βουνών

Το πρόγραμμα με τίτλο «Τα μυστικά του σπηλαίου της Ανεμότρυπας» ανήκει στο θεματικό άξονα σπήλαιο και αναφέρεται σε ένα από τα εντυπωσιακότερα γεωλογικά φαινόμενα, αυτό της δημιουργίας των σπηλαίων. Οι δραστηριότητες του

προγράμματος λαμβάνουν χώρα τόσο στο Κέντρο ΠΕ Πραμάντων όσο και στο χωριό Ανεμότρυπα και το ίδιο το σπήλαιο. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές, αφού φτάνουν στο ΚΠΕ, ενημερώνονται και προετοιμάζονται για τις υπαίθριες δραστηριότητες, ενώ υπάρχει και προβολή για το πρόγραμμα. Στη συνέχεια, επισκέπτονται το χωριό όπου βρίσκεται το σπήλαιο, όπου πραγματοποιούν μακροσκοπική μελέτη πεδίου. Ειδικότερα, εκεί οι μαθητές παρατηρούν το ανάγλυφο της περιοχής, συζητούν για τους γεωλογικούς σχηματισμούς και κάνουν δραστηριότητες προετοιμασίας. Στη συνέχεια, επισκέπτονται το σπήλαιο, στο οποίο ξεναγούνται και πραγματοποιούν ήπιες δραστηριότητες στο πεδίο. Έξω από το χώρο του σπηλαίου πραγματοποιείται αναστοχαστική συζήτηση και αξιολόγηση του προγράμματος (<http://kpepramanton.edu.gr/%cf%84%ce%b1-%ce%bc%cf%85%cf%83%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ac-%cf%84%ce%bf%cf%85-%cf%83%cf%80%ce%b7%ce%bb%ce%b1%ce%af%ce%bf%cf%85-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b1%ce%bd%ce%b5%ce%bc%cf%8c%cf%84%cf%81%cf%85%cf%80/>).

Στην ενότητα αυτή διερευνήθηκαν και περιγράφηκαν διάφορα προγράμματα ΠΕ που εφαρμόζονται στη χώρα μας κατά τα τελευταία χρόνια. Τα περισσότερα από τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν συνδυασμό οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων με άλλες στρατηγικές, όπως βιντεοπροβολές, συζήτηση και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών. Οι υπαίθριες δραστηριότητες πάντως καταλαμβάνουν πολύ σημαντική θέση στα προγράμματα αυτά, τα οποία εφαρμόζονται είτε εντός είτε εκτός του αστικού χώρου.

Τα προγράμματα που εξετάστηκαν είναι ενδεικτικά και εφαρμόζονται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Όσον αφορά τη θεματολογία τους, υπάρχει μεγάλη ποικιλία, καθώς ασχολούνται με διάφορα πράγματα, όπως η βιοποικιλότητα, τα απορρίμματα, η γεωλογία, ο αέρας και το νερό, οι προστατευόμενοι χώροι, τα περιβαλλοντικά, αλλά και τα κοινωνικά προβλήματα. Μάλιστα, τα περισσότερα από τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε παιδιά όλων των ηλικιών και των τάξεων.

Μέσα από την εξέταση των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, διαπιστώνει κανείς ότι σήμερα στην Ελλάδα υπάρχει αυξανόμενο ενδιαφέρον για την ΠΕ και ότι πλέον δίνεται σε αυτή μεγάλη σημασία από τις ίδιες τις σχολικές μονάδες και από

άλλους φορείς που συνεργάζονται με αυτές. Η σημασία αυτή μαρτυρείται και από την ύπαρξη διάφορων Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, αλλά και ομάδων εθελοντών από τους ίδιους τους μαθητές. Βέβαια, η κατάσταση αυτή δεν είναι γενικευμένη, καθώς δεν ισχύει καθολικά σε όλη τη χώρα και όλα τα σχολεία, ωστόσο αποτελεί μία πραγματικότητα.

Τα οφέλη που μπορούν να προσφέρουν οι δραστηριότητες που περιγράφηκαν είναι πολυάριθμα και αφορούν τόσο τους μαθητές και τους άλλους εμπλεκόμενους με την σχολική μονάδα όσο και την ίδια την κοινωνία μακροπρόθεσμα, καθώς είναι πολύ σημαντική για αυτή η ανάπτυξη πολιτών κριτικά σκεπτόμενων και ευαισθητοποιημένων απέναντι στο περιβάλλον. Όσον αφορά τους μαθητές, τα οφέλη είναι γνωστικά, συναισθηματικά και ψυχοκινητικά.

Πιο συγκεκριμένα, στο γνωστικό τομέα, η ΠΕ και, ειδικότερα, η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων παρέχει πολλές γνώσεις για το φυσικό περιβάλλον, τα στοιχεία του και τα προβλήματα του. Επίσης, ερχόμενοι οι μαθητές σε επαφή με τη φύση, μαθαίνουν βιωματικά και είναι σε θέση να κατανοήσουν καλύτερα το γνωστικό αυτό αντικείμενο, αλλά και τη σχέση του ανθρώπου και της κοινωνίας με το περιβάλλον. Εκτός από τις νέες πληροφορίες, οι μαθητές αποκτούν πλήθος εμπειριών που τους βοηθά στην γνωστική τους ανάπτυξη.

Στον συναισθηματικό και ψυχοκινητικό τομέα, οι μαθητές ευαισθητοποιούνται και προβληματίζονται για το περιβάλλον, μαθαίνουν να νοιάζονται για αυτό και να το προστατεύουν και να το αισθάνονται σπίτι τους. Επίσης, λειτουργώντας μέσα από συνεργατικές δράσεις, αναπτύσσουν τις κοινωνικές τους δεξιότητες, τον αλληλοσεβασμό και την αλληλεγγύη. Επιπλέον, δραπετεύουν από την καθημερινότητα και τα προβλήματά της και από την καθιστική ζωή, χαλαρώνουν, κινούνται και αποβάλλουν το άγχος.

Ποιες όμως είναι οι προοπτικές που παρέχονται σήμερα στην οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ στην Ελλάδα; Θεωρούμε ότι είναι φυσικό να υπάρχουν πολλές δυσκολίες εξαιτίας της οικονομικής κρίσης που μαστίζει την ελληνική κοινωνία και, σε μεγάλο βαθμό, το χώρο της εκπαίδευσης, ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να μην υπάρχουν προοπτικές, κάποιες από τις οποίες μάλιστα αναδεικνύονται μέσα από τις δράσεις οι οποίες παρουσιάστηκαν.

Μία από τις προοπτικές αυτές είναι η δημιουργία περιβαλλοντικών πάρκων σε όλες τις πόλεις όπου θα μπορούσαν να υπάρχουν οικοσυστήματα που πρέπει αφενός να προστατευτούν και αφετέρου να γίνουν γνωστά από τη νέα γενιά. Τα περιβαλλοντικά πάρκα είναι πολύ σημαντικά για την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων, καθώς εκτός από τα οφέλη που προσφέρουν στους επισκέπτες τους είναι και εύκολα προσβάσιμα, καθώς βρίσκονται μέσα στα αστικά κέντρα.

Μία ακόμη προοπτική για την οργάνωση υπαίθριων περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα είναι η ενεργός συμμετοχή των ίδιων των μαθητών, οι οποίοι μέσα από εθελοντική δράση, θα συνδέουν το σχολείο τόσο με το φυσικό περιβάλλον όσο και με την ευρύτερη κοινωνία και τα προβλήματά της. Με τον τρόπο αυτό, ο μαθητής μαθαίνουν να συνεργάζονται, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να συμμετέχουν ενεργά στη σχολική και κοινωνική ζωή, κάτι που προδιαθέτει τη μετέπειτα δράση τους ως ενεργών πολιτών που δεν θα αδιαφορούν για τα κοινά.

Ακόμη μία προοπτική για την οργάνωση υπαίθριων περιβαλλοντικών δράσεων είναι η εστίαση στην πρόσβαση όλων στην ΠΕ και στη δυνατότητα συμμετοχής όλων ανεξάρτητα από τις ιδιαιτερότητές τους. Έτσι, θα είναι δυνατόν να δοθεί η ευκαιρία σε ευάλωτες ομάδες μαθητών, όπως οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρίες, οι μετανάστες ή τα παιδιά των άπορων οικογενειών να συμμετάσχουν ενεργά και να κοινωνικοποιηθούν μέσα από τις δράσεις αυτές και τη συνεργασία με τους συμμαθητές τους και να αποφύγουν τον κοινωνικό τους αποκλεισμό.

Τέλος, θα πρέπει να εντοπιστούν και οι αδυναμίες που υπάρχουν όσον αφορά την εφαρμογή προγραμμάτων ΠΕ και ειδικά την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στην Ελλάδα. Μία από τις αδυναμίες αυτές αφορά στην υποχρηματοδότηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Η υποχρηματοδότηση αυτή, με τη σειρά της, έχει πολλές αρνητικές συνέπειες όπως η έλλειψη υποδομών και άλλων υλικών πόρων για την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων, αλλά και η αδυναμία συμμετοχής των μαθητών των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων σε αυτές.

Μία ακόμη αδυναμία που θα μπορούσε να εντοπιστεί αφορά στην αδυναμία των εκπαιδευτικών του σύγχρονου ελληνικού σχολείου να ανταπεξέλθουν στις νέες απαιτήσεις τόσο της ΠΕ όσο και γενικότερα, των νέων παιδαγωγικών τάσεων. Η

αδυναμία ή, πολλές φορές απροθυμία αυτή, μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους. Κάποιοι από αυτούς είναι η ελλιπής επιμόρφωση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού συστήματος που τους στερεί τη δυνατότητα να αναλάβουν πρωτοβουλίες, η πίεση της διδακτέας ύλης και η αύξηση των ορίων ηλικίας για τη συνταξιοδότηση.

Τέλος, μία ακόμη αδυναμία για την ολοκληρωμένη και συστηματική οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ στην Ελλάδα αφορά στη γενικότερη νοοτροπία που επικρατεί στην κοινωνία όσον αφορά την εκπαίδευση και δη την περιβαλλοντική. Ακόμη και σήμερα, πολλοί υποτιμούν τις νέες μεθόδους εκπαίδευσης και τις νέες τάσεις πάνω σε αυτή, καθώς τις θεωρούν περιττές ή ακόμη και ακατάλληλες. Έτσι, οι πρωτοβουλίες που λαμβάνονται για την οργάνωση δράσεων στο πλαίσιο της ΠΕ κάποιες φορές δεν χαίρουν της εκτίμησης που θα αναμενόταν είτε από τους εκπαιδευτικούς είτε από τους διευθυντές είτε από τους γονείς.

4.2 Οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο εξωτερικό

Για την ολοκλήρωση της μελέτης όσον αφορά την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ, θα ήταν χρήσιμο να εξετάσουμε και αντίστοιχες δράσεις που υλοποιούνται σε χώρες του εξωτερικού, ώστε να επιχειρηθεί συγκριτική ανάλυση.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί σήμερα μία διεθνή τάση, ενώ εδώ και κάποιες δεκαετίες είναι εισαγμένη στα εκπαιδευτικά συστήματα όλων των κρατών- μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη- μέλη της ΕΕ από τη δεκαετία του 1980 και εξής ενσωματώνουν την περιβαλλοντική προοπτική σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης και καθορίζουν το περιεχόμενό της μέσα από τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. Ακόμη, υιοθετούν την πεποίθηση ότι ο ρόλος του σχολείου είναι καθοριστικός για τη διαμόρφωση ευαισθητοποιημένων οικολογικά πολιτών και καθιερώνουν δίκτυα συνεργασίας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για την επίτευξη των στόχων της ΠΕ. Οι κατευθύνσεις αυτές σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως η Γαλλία και η Γερμανία ξεκίνησαν να λαμβάνονται υπόψη και να εφαρμόζονται από την αρχή της θεσμοθέτησης της ΠΕ, ενώ σε κάποια άλλα, όπως η Πολωνία, η Δανία και η Πορτογαλία καθυστέρησε περισσότερο (Κατσίκης, 2005).

Μία πρώτη περίπτωση την οποία θα παρουσιάσουμε είναι το Εθνικό Πάρκο της Αθάλασσας, κοντά στη Λευκωσία, στην Κύπρο, το οποίο προσελκύει χιλιάδες επισκέπτες. Τα εθνικά πάρκα αποτελούν παραδείγματα χώρων πρασίνου, όπου πραγματοποιούνται υπαίθριες δραστηριότητες, ωστόσο η σχέση τους με την ΠΕ είναι ακόμη κάπως ασαφής, καθώς έχουν κυρίως χαρακτήρα αναψυχής (Καρανικόλα και συν., 2016).

Το Εθνικό Πάρκο της Αθάλασσας είναι ένα από τα 10 εθνικά πάρκα της Κύπρου, το οποίο φιλοξενεί εκατοντάδες είδη φυτών, που διαμορφώνουν ένα όμορφο δασικό τοπίο. Εκτός από τη δασική περιοχή, στο πάρκο υπάρχουν διάφορες υποδομές, όπως χώροι για πικ νικ, για αθλητικές δραστηριότητες, ποδηλατόδρομοι, χώροι για την παρατήρηση πουλιών, βοτανικό κήπο, λίμνη, χώρους για τη διεξαγωγή δράσεων ΠΕ και ένα χώρο περιβαλλοντικής πληροφόρησης. Έτσι, κάποιες από τις υπαίθριες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο πάρκο είναι δραστηριότητες αναψυχής και άλλες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (Καρανικόλα και συν., 2016).

Ένα ακόμη παράδειγμα οργάνωσης δραστηριοτήτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, υπαίθριων και μη, το οποίο θα πρέπει να αναφερθεί είναι η περίπτωση του Περιβαλλοντικού Σχολείου του Ελσίνκι (Φινλανδία), το οποίο λειτουργεί στο πλαίσιο της δράσης της μη κερδοσκοπικής οργάνωσης Helsinki Metropolitan Area Reuse Centre. Το σχολείο αυτό αποτελεί πρότυπο για την ΠΕ της πόλης του Ελσίνκι και απασχολεί πολλά παιδιά διαφόρων ηλικιών (https://www.kierratyskeskus.fi/files/1184/environmental_school.pdf).

Το Περιβαλλοντικό Σχολείο του Ελσίνκι παρέχει πολλές υπηρεσίες για τα παιδιά και τους εκπαιδευτικούς. Πρόκειται για εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά και νέους, αλλά και προγράμματα επιμόρφωσης για εκπαιδευτικούς, εκθέσεις, εκπαιδευτικό υλικό και επισκέψεις σε χώρους υγειονομικής ταφής και ανακύκλωσης. Το βασικό θέμα με το οποίο ασχολείται είναι το θέμα της ανακύκλωσης, εξ ου και οι επισκέψεις σε ανάλογους χώρους. Ακόμη, στο πλαίσιο της ανακύκλωσης οργανικού υλικού, διοργανώνει δραστηριότητες κομποστοποίησης στις οποίες μετέχουν ενεργά τα παιδιά (https://www.kierratyskeskus.fi/files/1184/environmental_school.pdf).

Κατά τα τελευταία χρόνια αυξημένη δραστηριότητα στις δραστηριότητες της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης παρουσιάζει και η Εσθονία, στην οποία δραστηριοποιούνται πολλά περιβαλλοντικά κέντρα. Οι δραστηριότητες που αυτά

οργανώνουν είναι πολλές και απευθύνονται τόσο σε μαθητές όσο και στους υπόλοιπους πολίτες. Κάποιες από τις δραστηριότητες αυτές είναι ομιλίες, υπαίθρια σεμινάρια, προβολές ταινιών, πεζοπορίες, πικ νικ, παραστάσεις και καλλιτεχνικές εκθέσεις, καθώς και προγράμματα για οικογένειες. Η δράση των κέντρων αυτών στην Εσθονία είναι ιδιαίτερα οργανωμένη, ενώ επιχειρείται η συνεργασία με πολλούς ακόμη φορείς, κρατικούς και μη, με εθελοντές και ακτιβιστές, γενικότερα, με τις τοπικές κοινότητες. Επίσης, οργανώνονται προγράμματα ΠΕ ειδικά για σχολεία, καθώς και χριστουγεννιάτικα προγράμματα για μαθητές προσχολικής ηλικίας, καθώς και μαθητικές δραστηριότητες για μετά το σχολείο (http://www.metsa.fi/documents/10739/4144441/PS2_Daniel+Juhhov+Nature+Centre++A+tool+For+Environmental+Awareness.pdf/99f64e34-2b02-4cf9-ab80-8ea642f53e12).

Τα σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα αναδεικνύουν το όλο και αυξανόμενο ενδιαφέρον που παρατηρείται παγκοσμίως για τη σύνδεση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων. Μάλιστα, στη μεγάλη Βρετανία και στην Αυστραλία προτείνονται στο πλαίσιο αυτό δραστηριότητες που συνδέονται με την περιπέτεια και την έντονη δράση, μία τάση που άλλους μελετητές τους βρίσκει σύμφωνους και άλλους όχι. Είναι βέβαιο, ωστόσο, ότι η σύνδεση των υπαίθριων δραστηριοτήτων με την περιπέτεια αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα, για άλλους ίσως μία πρόκληση, ωστόσο, το ενδιαφέρον παραμένει έντονο (Thomas, 2005).

Το ενδιαφέρον για την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης έχει αρχίσει τα τελευταία χρόνια να αναπτύσσεται και στη γειτονική Τουρκία. Η Τουρκία είναι μία χώρα η οποία πρωτοστατεί στις διεθνείς εξελίξεις και συμφωνίες, ωστόσο, η σχέση της με τους διεθνείς οργανισμούς και την ΕΕ είναι ιδιαίτερη και χαρακτηρίζεται από μεγάλη αστάθεια. Σε θεωρητικό επίπεδο, έχουν τονιστεί οι πολυάριθμες ωφέλειες της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων, ωστόσο, σε πρακτικό επίπεδο, υπάρχει μία δυσκολία εφαρμογής και υλοποίησης τέτοιων δράσεων (Yilmaz, 2006).

Επίσης, θα πρέπει να τονιστεί ότι μέχρι σήμερα στην Τουρκία, παρά το ενδιαφέρον που υπάρχει για τις υπαίθριες δραστηριότητες, αυτό περιορίζεται στα φυσικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος το οποίο ενδείκνυται για τέτοιου είδους

δραστηριότητες και παιχνίδια, ενώ δεν έχουν διερευνηθεί σε μεγάλο βαθμό οι επιπτώσεις των δραστηριοτήτων αυτών στα παιδιά και στη διαδικασία της μάθησής τους. Επίσης, τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών της Τουρκίας που απευθύνονται σε παιδιά μικρών ηλικιών δεν δίνουν καμία έμφαση στην οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων, κάτι το οποίο σημαίνει ότι μία α τέτοια πρωτοβουλία είναι καθαρά στην κρίση των εκπαιδευτικών, όπως άλλωστε και η ευθύνη ανάληψής της (Yilmaz, 2006).

Η επόμενη περίπτωση η οποία εξετάζεται αφορά στη Νότια Καρολίνα των ΗΠΑ και αναφέρεται στη δημιουργία χώρου υπαίθριου παιχνιδιού για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Η προσχολική εκπαίδευση αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά πεδία στην εκπαίδευση, καθώς απευθύνεται σε παιδιά πολύ μικρής ηλικίας, τα οποία βρίσκονται στη φάση κατά την οποία αναπτύσσουν τις περισσότερες από τις δεξιότητές τους. Στη Νότια Καρολίνα εκφράστηκε η αναγκαιότητα για τη δημιουργία ενός πάρκου κέντρου υπαίθριων δραστηριοτήτων, όπου τα παιδιά προσχολικής ηλικίας θα μπορούσαν να γυμναστούν, να παίξουν, αλλά και να εμπλουτίσουν τις γνώσεις και να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους (Cooper, 2015).

Το οφέλη τα οποία προσφέρει η ύπαρξη του πάρκου αυτού στα μικρά παιδιά είναι πολλά. Τα παιδιά, καταρχάς, αναπτύσσουν ικανότητες αυτορρύθμισης, ενώ βελτιώνουν τη φυσική τους κατάσταση και καλλιεργούν τις κινητικές τους δεξιότητες. Άλλοι τομείς στους οποίους η υπαίθρια δραστηριότητα επιδρά θετικά είναι η διατροφή, η όραση, οι γνωστικές δεξιότητες και η αυτοπεποίθηση. Επίσης, πολύ σημαντικό είναι ότι από μικρή ηλικία τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν ενδιαφέρον και σεβασμό για το περιβάλλον, το οικοσύστημα, την τροφική αλυσίδα. Παρόμοιες δράσεις με αυτές του πάρκου της Νότιας Καρολίνας υιοθετούνται και από αντίστοιχους φορείς και χώρους και σε άλλες πολιτείες της Αμερικής (Cooper, 2015).

Στην παρούσα ενότητα εξετάστηκαν περιπτώσεις που σχετίζονται με την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε διάφορες χώρες του εξωτερικού, εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό να διερευνηθεί η κατάσταση που επικρατεί σε σχέση με το θέμα αυτό και να επιχειρηθεί μία σύγκριση με τα δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας.

Είναι γεγονός ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί ένα πεδίο το οποίο διερευνάται σε μεγάλο βαθμό σε πολλές χώρες του κόσμου, ενώ επίσης, δίνεται μεγάλη σημασία στην οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων, καθώς θεωρείται ότι αυτές μπορούν να παρέχουν πολλαπλά οφέλη στα παιδιά, αλλά και στους ενήλικες. Τα χαρακτηριστικά της ΠΕ και της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων ποικίλλουν από χώρα σε χώρα.

Θα μπορούσε κανείς να αναφέρει ότι, σε γενικές γραμμές, οι χώρες οι οποίες έχουν μεγάλη ιστορία ή έντονη δραστηριότητα στην ΠΕ έχουν διάφορους χώρους οι οποίοι χρησιμοποιούνται για την εφαρμογή υπαίθριων δραστηριοτήτων, ενώ άλλες χώρες, που έχουν καθυστερήσει περισσότερο στην ανάπτυξη του τομέα αυτού ή συναντούν άλλα κωλύματα, προβλέπουν την οργάνωση τέτοιων δραστηριοτήτων σχεδόν αποκλειστικά σε θεωρητικό ή υποθετικό επίπεδο. Επομένως, διαφέρει από χώρα σε χώρα και η σημασία που κατέχει η ΠΕ στο εκπαιδευτικό και θεσμικό της σύστημα.

Τα οφέλη που προσφέρουν οι υπαίθριες δραστηριότητες είναι, όπως έχει ήδη αναλυθεί, πολλά, κάτι το οποίο σήμερα είναι αναγνωρισμένο σε πολλές χώρες. Μάλιστα, η ΠΕ σε πολλές χώρες του κόσμου δεν περιορίζεται στη σχολικά εκπαίδευση, αλλά και στην προσχολική και την εξωσχολική, όπως και στην εκπαίδευση ενηλίκων. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι τα οφέλη των περιβαλλοντικών υπαίθριων δραστηριοτήτων αφορούν όλους τους πολίτες όλων των ηλικιών.

Όσον αφορά τις προοπτικές που υπάρχουν για την ανάπτυξη του τομέα των υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ, θεωρούμε ότι το τοπίο δεν είναι ομοιογενές, καθώς κάθε χώρα έχει τις δικές της δυνατότητες και τις δικές της δυσκολίες. Γενικότερα, τα πιο ισχυρά κράτη έχουν μεγαλύτερες προοπτικές ανάπτυξης, καθώς έχουν τη δυνατότητα να δημιουργούν τις κατάλληλες υποδομές και να χρηματοδοτούν τα προγράμματα. Πολλές δυνατότητες έχουν επίσης και τα κράτη τα οποία δραστηριοποιούνται εδώ και χρόνια στον τομέα αυτό, ώστε έχουν αναπτύξει ένα ισχυρό δίκτυο συνεργασίας πάνω σε θέματα ΠΕ.

Τέλος, όσον αφορά τις αδυναμίες, αυτές αφορούν κυρίως τα κράτη που είτε αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα και αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις σύγχρονες ανάγκες της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, αλλά και αυτά που ακόμη δεν

έχουν αναπτύξει μέσω του θεσμικού τους πλαισίου ισχυρές δομές πάνω σε αυτή και δεν την έχουν εντάξει στο πλαίσιο της επίσημης σχολικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, ακόμη και οι χώρες στις οποίες η ΠΕ είναι καθιερωμένη και πλήρως ενταγμένη στην εκπαίδευση και υλοποιούνται πολλά προγράμματα υπαίθριων δραστηριοτήτων, αντιμετωπίζουν και αυτές συχνά προβλήματα και αδυναμίες, εξαιτίας της πολυπλοκότητας του θέματος και των όλο και αυξανόμενων αναγκών που προκύπτουν εξαιτίας των πολυάριθμων περιβαλλοντικών προβλημάτων.

4.3 Πρόταση προγράμματος υπαίθριων δραστηριοτήτων για παιδιά Α' & Β' Δημοτικού

Τα παραδείγματα τα οποία μελετήθηκαν στις προηγούμενες ενότητες αποκάλυψαν συγκεκριμένα σημαντικά στοιχεία όσον αφορά τόσο τους στόχους της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ όσο και τους τρόπους εφαρμογής των προγραμμάτων και των δραστηριοτήτων αυτών για την επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων. Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία αυτά, καθώς και το θεωρητικό υπόβαθρο της μελέτης, σχεδιάζουμε ένα πιλοτικό πρόγραμμα ΠΕ με υπαίθριες δραστηριότητες το οποίο απευθύνεται σε παιδιά Δημοτικού και, πιο συγκεκριμένα, μαθητές της Α' και της Β' τάξης.

Το πρόγραμμα το οποίο προτείνεται είναι διήμερο και συνδυάζει τη διδασκαλία εντός της τάξης με την ανάπτυξη υπαίθριων δραστηριοτήτων. Οι στόχοι του προγράμματος αυτού είναι ανάλογοι της συγκεκριμένης ηλικίας μαθητών στην οποία απευθύνεται. Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι είναι οι εξής:

- Η απόκτηση γνώσεων από τα παιδιά σχετικά με το φυσικό περιβάλλον και τη σημασία της προστασίας του, μέσα από ευχάριστες δραστηριότητες.
- Η ανάπτυξη των συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών, μέσα από την ευαισθητοποίηση και τη συνεργασία.
- Η εξοικείωση των παιδιών με το φυσικό περιβάλλον και τα στοιχεία του μέσα από το δημιουργικό παιχνίδι κι τις δραστηριότητες αναψυχής.
- Η εξοικείωση των παιδιών με έναν πιο υγιεινό τρόπο ζωής κοντά στη φύση.

Το πρόγραμμα το οποίο προτείνεται είναι κατάλληλο για μαθητές οι οποίοι διαμένουν είτε σε κάποιο αστικό κέντρο είτε στην επαρχία, με την προϋπόθεση ότι υπάρχει διαθέσιμος κατάλληλος χώρος για την επίτευξη των παραπάνω στόχων.

Η πρώτη ημέρα εφαρμογής του προγράμματος είναι προπαρασκευαστική και περιλαμβάνει δραστηριότητες οι οποίες υλοποιούνται μέσα στην τάξη, στη θέση του μαθήματος. Κατά την ημέρα αυτή, ο εκπαιδευτικός προετοιμάζει τους μαθητές σε γνωστικό κυρίως επίπεδο, ενώ τους παρέχει κίνητρα για να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα, κάνοντας τη διαδικασία ευχάριστη, με τη χρήση πολλαπλού διδακτικού υλικού, όπως βιβλία, εικόνες, βίντεο και παιχνίδια με φυτά και ζώα. Επίσης, για να αποτελέσει η όλη διαδικασία μία εκπαιδευτική διαδικασία βιωματικής μάθησης, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά μέσα από τη συζήτηση και άλλες δραστηριότητες, όπως το παιχνίδι ρόλων και η ζωγραφική. Τέλος, ο εκπαιδευτικός προετοιμάζει τα παιδιά για την επόμενη μέρα, το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοτήτων της οποίας θα υλοποιηθούν στην ύπαιθρο.

Τα θέματα τα οποία περιλαμβάνει ένα τέτοιο πρόγραμμα μπορεί να ποικίλλουν ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των παιδιών και τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περιοχής, πόλης ή χωριού, όπου αυτοί ζουν. Κάποια από τα θέματα που προτείνονται είναι τα εξής:

- Τα ζώα προς εξαφάνιση στην Ελλάδα και οι τρόποι προστασίας τους.
- Οι κίνδυνοι και οι συνέπειες από τη μόλυνση της ατμόσφαιρας και του νερού.
- Οι ανάγκες των πόλεων σε πράσινους χώρους και χώρους υπαίθριων δραστηριοτήτων.
- Υπαίθριες δραστηριότητες, υγεία και ισορροπημένη διατροφή.
- Οι λόγοι εξαφάνισης των δασών και οι συνέπειες στο φυσικό και το ανθρώπινο περιβάλλον.

Όπως είναι δυνατόν να διαπιστώσει κανείς, τα περισσότερα από τα παραπάνω θέματα δεν αφορούν αποκλειστικά το φυσικό περιβάλλον, αλλά την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με αυτό. Άλλωστε, η ΠΕ αυτό ακριβώς επιδιώκει, τη συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι ο άνθρωπος αποτελεί μέρος τους περιβάλλοντος και αλληλεπιδρά συνεχώς με αυτό. Αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης αυτής είναι ο επηρεασμός του φυσικού περιβάλλοντος από τον άνθρωπο, αλλά και της ανθρώπινης ζωής και δραστηριότητας από αυτό. Σε όσο πιο μικρή ηλικία συνειδητοποιηθεί αυτό από τα παιδιά, τόσο πιο πολλές πιθανότητες έχουν αυτά να υιοθετήσουν καλές πρακτικές και οικολογική συνείδηση.

Η δεύτερη μέρα του προγράμματος περιλαμβάνει κυρίως υπαίθριες δραστηριότητες, αλλά και συζήτηση στο τέλος της ημέρας, με σκοπό την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος από τους μαθητές και τον εκπαιδευτικό και τη βελτίωση τυχόν αδυναμιών για την εφαρμογή του επόμενου προγράμματος. Οι χώροι τους οποίους θα μπορούσαν να επισκεφθούν οι μαθητές και να εφαρμοστούν οι υπαίθριες δραστηριότητες, όπως προαναφέρθηκε, εξαρτώνται από την περιοχή στην οποία βρίσκεται στο σχολείο και μπορεί να βρίσκονται εντός και εκτός πόλης. Κάποιοι από τους προτεινόμενους χώρους, με βάση τα παραπάνω θέματα που αναφέρθηκαν είναι οι εξής:

- Βιότοποι και υδροβιότοποι όπου ζουν σπάνια είδη ζώων.
- Παραλίες, περιοχές βιομηχανικής δραστηριότητας, τόποι υγειονομικής ταφής.
- Πάρκα, παιδικές χαρές και άλση εντός του αστικού περιβάλλοντος.
- Πάρκα, υπαίθρια αθλητικά κέντρα, ορεινά μονοπάτια.
- Δάση, βοσκοτόπια, οικόπεδα, αναδασωτέες περιοχές, περιοχές με καμένα δάση, περιοχές με οικοδόμηση εντός δασικών περιοχών.

Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη διερεύνησε το ζήτημα της οργάνωσης υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ενώ, ακόμη, περιλαμβάνει μία συγκεκριμένη διδακτική πρόταση για παιδιά της Α' και της Β' τάξης Δημοτικού, με δυνατότητα επιλογής πολλών θεμάτων και διαφορετικών χώρων επίσκεψης και δραστηριότητας. Πρόκειται για ένα θέμα ιδιαίτερα επίκαιρο, καθώς, από τη μία πλευρά, το περιβάλλον σήμερα αντιμετωπίζει όλο και περισσότερα προβλήματα εξαιτίας του ανθρώπου, ενώ, από την άλλη πλευρά, οι ερευνητές και οι επιστήμονες τονίζουν όλο και περισσότερο τη σημασία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, σε μία εποχή μάλιστα, που οι κυβερνήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί προωθούν την ιδέα της βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης.

Η ΠΕ αποτελεί αίτημα το οποίο διατυπώνεται παγκοσμίως εδώ και κάποιες δεκαετίες, στο πλαίσιο της αναγκαιότητας για προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και για τη διαμόρφωση ευαισθητοποιημένων και κριτικά σκεπτόμενων πολιτών, μέσα από την εκπαίδευση. Συναφής με την ιδέα της ΠΕ είναι η ιδέα για την προώθηση της βιώσιμης – αειφόρου ανάπτυξης, η οποία σήμερα αποτελεί επιτακτική ανάγκη, δεδομένου ότι σήμερα, ο κόσμος έχει να αντιμετωπίσει πολύ σοβαρά θέματα, περιβαλλοντικά, κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά, τα οποία απειλούν όχι μόνο την ποιότητα ζωής του σύγχρονου ανθρώπου, αλλά και την επιβίωση των μελλοντικών γενεών και των άλλων ζωντανών οργανισμών του πλανήτη.

Δεδομένης της σύνδεσης της ΠΕ με το αίτημα για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, διαπιστώνει κανείς το εύρος του περιεχομένου της και του αντικειμένου ενασχόλησής της. Η ΠΕ, με άλλα λόγια, δεν είναι μόνο εκπαίδευση για το περιβάλλον, με την έννοια της ενημέρωσης για περιβαλλοντικά θέματα και για τις λύσεις τους, αλλά, κυρίως θα πρέπει να αποτελεί εκπαίδευση ευαισθητοποιημένων ατόμων, που θα συνειδητοποιούν την αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδρασή τους με το κοινωνικό και το φυσικό περιβάλλον. Για το λόγο αυτό, η ΠΕ θα πρέπει να είναι συνδεδεμένη και με άλλα κοινωνικά προβλήματα, όπως η φτώχεια, ο πόλεμος, ο ρατσισμός κ.τ.λ.

Σήμερα, η ΠΕ είναι ενταγμένη στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και υλοποιείται με διάφορους τρόπους, εντός και εκτός της σχολικής τάξης, σε άλλους χώρους περιβαλλοντικού

ενδιαφέροντος, αλλά και σε υπαίθριους χώρους. Τις περισσότερες φορές, τα προγράμματα περιλαμβάνουν συνδυασμό δραστηριοτήτων, υπαίθριων και μη. Έτσι, οι μαθητές λαμβάνουν πολύπλευρη μάθηση πάνω σε διάφορα θέματα, ενώ ταυτόχρονα έχουν την ευκαιρία να ψυχαγωγηθούν.

Οι υπαίθριες δραστηριότητες που οργανώνονται είναι πολλών ειδών και διακρίνονται σε δραστηριότητες αναψυχής και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Ωστόσο, θεωρούμε ότι τα όρια μεταξύ των δύο αυτών ειδών είναι ασαφή, καθώς, από τη μία πλευρά, οι δραστηριότητες αναψυχής είναι δυνατόν να παρέχουν γνώσεις, εμπειρίες και αναπτύσσουν δεξιότητες και οικολογική συνείδηση, ενώ από την άλλη πλευρά, οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες είναι δυνατόν να παρέχουν αναψυχή στους εκπαιδευόμενους.

Πολύ σημαντικός για την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Ο εκπαιδευτικός πρώτα από όλα, θα πρέπει ο ίδιος να είναι ευαισθητοποιημένος σε σχέση με το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη, καθώς και να έχει συνειδητοποιήσει τη σημασία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και τα οφέλη τα οποία μπορεί να παρέχουν στο πλαίσιο της οι υπαίθριες δραστηριότητες. Επίσης, πολύ σημαντικό είναι ο εκπαιδευτικός που αναλαμβάνει τέτοιες δράσεις να έχει παρακολουθήσει προγράμματα επιμόρφωσης πάνω σε θέματα της ΠΕ. Ακόμη, δεδομένου ότι οι υπαίθριες δραστηριότητες χαρίζουν στα παιδιά τα οφέλη της βιωματικής μάθησης, της ενεργού συμμετοχής και της συνεργασίας, ο ρόλος του εκπαιδευτικού θα πρέπει να είναι καθοδηγητικός και συμβουλευτικός και όχι συγκεντρωτικός.

Εκτός από το ρόλο του εκπαιδευτικού, πολύ σημαντική είναι και η συνεργασία του σχολείου με άλλους φορείς, όπως άλλα σχολεία, περιβαλλοντικά κέντρα, ΜΚΟ, καθώς και άλλες κοινωνικές δομές σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Η συνεργασία αυτή είναι δυνατόν να παρέχει επιπλέον δυνατότητες για την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων, πρόσβαση σε περισσότερες υποδομές και χώρους, αλλά και να εξασφαλίζει υλικούς και άλλους πόρους για την πραγματοποίηση των προγραμμάτων.

Σήμερα, στην Ελλάδα πραγματοποιούνται πολλά προγράμματα υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ, σε διάφορες περιοχές, αστικές και μη. Τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε μαθητές όλων των ηλικιών και αφορούν

διάφορα θέματα, όπως η βιοποικιλότητα, οι γεωλογικοί σχηματισμοί, τα χερσαία και υδάτινα οικοσυστήματα, η διαχείριση των απορριμμάτων, το κυκλοφοριακό πρόβλημα, η σχέση του φυσικού περιβάλλοντος με τον άνθρωπο και την ιστορία και πολλά ακόμη. Οι περισσότερες υπαίθριες δραστηριότητες ξεκινούν μετά από σύντομη ενημέρωση των μαθητών σε κάποιον εξωτερικό ή εσωτερικό χώρο και λήγουν με δραστηριότητες συζήτησης και αξιολόγησης, ενώ κατά τη διάρκειά τους, οι μαθητές διεξάγουν έρευνες πεδίου, εξερευνήσεις, περιηγήσεις και άλλες δραστηριότητες. Μεγάλη είναι και η ποικιλία των υπαίθριων δραστηριοτήτων σε πολλές από τις χώρες του εξωτερικού που μελετήθηκαν.

Τα οφέλη που προκύπτουν από την οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων σε παγκόσμιο επίπεδο είναι πολλά. Όσον αφορά τους μαθητές, τα οφέλη είναι γνωστικά, συναισθηματικά και ψυχοκινητικά. Οι μαθητές γνωρίζουν νέα πράγματα και εμπλουτίζουν τις εμπειρίες τους, αποκτούν κριτική σκέψη και ανοίγουν τους ορίζοντές τους. Επίσης, χαλαρώνουν, ευαισθητοποιούνται και καλλιεργούν ηθικές αξίες και κοινωνικές δεξιότητες. Ακόμη, αθλούνται και βελτιώνουν τη φυσική και κινητική τους κατάσταση, ενώ υιοθετούν καλές πρακτικές για την υγεία τους.

Οι προοπτικές για την περαιτέρω ανάπτυξη της οργάνωσης υπαίθριων περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων με εκπαιδευτικό χαρακτήρα στην Ελλάδα υπάρχουν, παρόλο που δυσχεραίνονται εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Για την επίτευξη των μελλοντικών στόχων και την υπέρβαση των δυσκολιών, χρειάζεται συνεργασία, ευαισθητοποίηση, ανάληψη πρωτοβουλιών και ενεργός συμμετοχή. Έτσι, η κατάσταση θα μπορούσε να γίνει ακόμη καλύτερη και πιο αποτελεσματική και η ΠΕ να αποτελέσει ένα αντικείμενο συστηματικής και ουσιαστικής ενασχόλησης, η οποία μάλιστα, θα παρέχει πρόσβαση σε όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από τις ιδιαιτερότητές τους. Επιπλέον, η ελληνική κοινωνία θα πρέπει να συνειδητοποιήσει τόσο την αξία της ΠΕ στο σχολείο όσο και το γεγονός ότι αυτή δεν θα πρέπει να απευθύνεται μόνο στα παιδιά αλλά, όπως έχει συνειδητοποιηθεί σε χώρες του εξωτερικού, ότι μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διά βίου εκπαίδευσης.

Αν θα πρέπει, λοιπόν, να κάνουμε μία σύνοψη της κατάστασης που επικρατεί στην Ελλάδα όσον αφορά την ΠΕ και τις υπαίθριες δραστηριότητες σε σύγκριση με άλλες χώρες, θα πρέπει να επισημάνουμε τα εξής:

- Η ΠΕ στην Ελλάδα σήμερα βρίσκει ολοένα και πιο αυξανόμενο ενδιαφέρον από τους εκπαιδευτικούς και άλλους φορείς που εμπλέκονται με την εκπαίδευση.
- Το ενδιαφέρον αυτό είναι αντίστοιχο με πολλές χώρες του εξωτερικού οι οποίες τα τελευταία χρόνια ανέπτυξαν μεγάλη δράση στον τομέα αυτό.
- Τόσο η Ελλάδα όσο και ο διεθνής ερευνητικός κόσμος συνειδητοποιεί το πλήθος των οφελών τα οποία παρέχει στα παιδιά και στην κοινωνία η οργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της ΠΕ.
- Η συνειδητοποίηση αυτή στην Ελλάδα δε μένει σε θεωρητικό επίπεδο αλλά αποτελεί προϊόν εμπειρικών ερευνών.
- Η Ελλάδα έχει προοπτικές ανάπτυξης περισσότερων δράσεων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε υπαίθριους χώρους, δεδομένου μάλιστα ότι είναι μία χώρα με πολλά οικοσυστήματα και μεγάλο φυσικό πλούτο.
- Υπάρχουν πολλές αδυναμίες που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν, οι οποίες αφορούν τόσο υλικές και οικονομικές ελλείψεις όσο και ζητήματα νοοτροπίας και προτεραιοτήτων.
- Οι δυσκολίες και οι αδυναμίες δεν απουσιάζουν από καμία χώρα δεδομένων των ιδιαίτερων προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίζει, αλλά και των πολλών περιβαλλοντικών ζητημάτων που αυξάνονται σε παγκόσμιο επίπεδο.

Όσον αφορά την έρευνα πάνω σε θέματα ΠΕ, θεωρούμε ότι ακόμη έχει πολλά ζητήματα να ασχοληθεί, δεδομένου ότι πρόκειται για ένα αντικείμενο το οποίο συνεχώς εξελίσσεται και προοδεύει, ενώ έχει πολλές ακόμη δυνατότητες και πολλά σημεία τα οποία παραμένουν σκοτεινά και χρειάζεται να διερευνηθούν περαιτέρω είτε όσον αφορά την ελληνική είτε τη διεθνή πραγματικότητα.

Το πρόγραμμα ΠΕ το οποίο προτάθηκε συνδυάζει τη διδασκαλία εντός του σχολικού περιβάλλοντος με την υπαίθρια δραστηριότητα, ενώ ακολουθεί τις αρχές της βιωματικής και μαθητοκεντρικής διδασκαλίας, μέσα από την οποία οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία, χωρίς να αποτελούν παθητικούς δέκτες. Η ευελιξία του προγράμματος ως προς το θέμα και τους αξιοποιήσιμους

υπαίθριους χώρους το καθιστά κατάλληλο για την εφαρμογή του σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας, αστικές και μη. Η πρόταση αυτή πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της ανάγκης περαιτέρω ανάπτυξης της ΠΕ και ενίσχυσής της με διάφορους τρόπους, ώστε αυτή να αποτελεί βασικό μέρος του αναλυτικού προγράμματος τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Βιβλιογραφία

Bierle, S. & Singletary, T.J. (2008). Environmental education and related fields in Idaho Secondary schools, *The Journal of Environmental Education*, 39 (3): 19-31.

Bogeholz, S. (2006). Nature experience and its importance for environmental knowledge, values and action: recent German empirical contributions, *environmental Education Research*, 12 (1): 65-84.

Γεροντέλη, Α. (2016). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και ολοκληρωμένη ανάπτυξη: συσχετισμοί και κριτικές προσεγγίσεις, *Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων*, τ. 8. *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία*, σ σ. 1-19.

Γεωργόπουλος, Α. & Τσαλίκη, Ε. (1993). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Αρχές-Φιλοσοφία, μεθοδολογία, παιχνίδια και ασκήσεις*, Αθήνα: Gutenberg.

Γεωργόπουλος, Α. & Τσαλίκη, Ε. (1997). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Αρχές-Φιλοσοφία, μεθοδολογία, παιχνίδια και ασκήσεις*, Αθήνα: Gutenberg.

Cooper, A. (2015). Nature and the outdoor learning environment: the forgotten resource in early childhood education, *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 3 (1): 85-96.

Dalakis, A., Yfantidou, G., Kosta, g. & Tzetzis, G. (2016). Τα κίνητρα των συμμετεχόντων στις υπαίθριες δραστηριότητες αναψυχής στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, *Περιοδικό Αθλητικού Τουρισμού και Αναψυχής*, 10: 38-64.

Δημητρίου, Α. (2005). Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ως μέσο για την ανάπτυξη της συνεργασίας των λαών, την κοινωνική δικαιοσύνη, την ειρήνη και τον πολιτισμό, στο Α.Δ. Γεωργόπουλος (επιμ.), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Ο νέος πολιτισμός που αναδύεται*, Αθήνα: Gutenberg.

Eaton, D. (1998). *Cognitive and affective learning in outdoor education*, Toronto: University of Toronto.

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία (2017). *Πρόγραμμα Δραστηριοτήτων Σχολικής Εκπαίδευσης. Σχολικό Έτος 2017-2018*, http://files.ornithologiki.gr/docs/pe_/programmata PE HOS 2017 18.pdf.

Ζαφειρούδη, Α. & Χατζηγεωργιάδης, Α. (2009). Περιβαλλοντικό ενδιαφέρον, ανθρώπινη συμπεριφορά και συμμετοχή σε υπαίθριες δραστηριότητες αναψυχής, *Διοίκηση Αθλητισμού & Αναψυχής*, 5(2): 23-40.

Ηλιάδη, Α. (2016). Εκπαιδευτικές δραστηριότητες στα εκπαιδευτικά χωριά, *Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων*, τ. 8. *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία*, σ σ. 89- 98.

Gilman, R. (2008). Ecovillages Newsletter, http://www.ecovillagenews.org/wiki/index.php/Robert_Gilmanon_%E2%80%9CMultiple_Centers_of_Initiative%E2%80%9D.

Gough, A. (2005). Sustainable Schools: Renovating Educational Processes, *Applied Environmental Education and Communication*, 4, 339-351.

Gough, A. (2006). Sustainable Schools in the UN Decade of Education for Sustainable Development: Meeting the challenge?. *Southern African Journal of Environmental Education*, 23, 48.-63.

Huang, H.P. & Yore, L.D. (2003). A comparative study of Canadian and Taiwanese grade 5 children' s environmental behaviors, attitudes, concerns, emotional dispositions and knowledge, *International Journal of Science and Mathematics education*, 1: 419-448.

Jickling, B. & Wals, A.E.J. (2012). Debating education for sustainable development 20 years after Rio. A conversation between Bob Jickling and Arjen Wals, *Journal of Education for Sustainable Development*, 6 (1): 49-57.

Καλαϊντζίδης Δ. & Ουζούνης, Κ. (2000). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Θεωρία και πράξη*, Αθήνα: Σπανίδης.

Καρανικόλα, Π., Ταμπάκης, Σ., Φλώρου, Φ. & Μενοίκου, Χ. (2016). Το Εθνικό Πάρκο της Αθάλασσας στην Κύπρο. Η ικανοποίηση των επισκεπτών, *Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων*, τ. 8. *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία*, σ σ. 130- 141.

Κατσίκης, Α. (2005). Περιβαλλοντική εκπαίδευση: από τα οράματα της εφηβείας στο ρεαλισμό της ωριμότητας, *1^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων ΠΕ*, Ισθμός κορίνθου, 23-25 Σεπτεμβρίου 2005, σ σ. 278-287.

Κουθούρης, Χ. (2009). *Υπαίθριες δραστηριότητες αναψυχής, ακραία αθλήματα*, Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδης.

Κουκουρής, Κ. (2005). Υπαίθριες αθλητικές δραστηριότητες και περιβαλλοντική συνείδηση, *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό*, 3 (3): 264-276.

Κούσουλας, Γ.Κ. (2008). *Προσέγγιση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών-Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας.

Μοσχονάς, Σ. (2010). Φύση και άνθρωπος στη φιλοσοφία των Στωικών, στο Ε.Ι. Μανωλάς (επιμ.), *Το φυσικό περιβάλλον στην αρχαία Ελλάδα*, σ σ. 21-27, Ορεστιάδα: Μεθόριος.

Παπαδημητρίου, Β. (2004). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση και σχολείο. Μία διαχρονική θεώρηση*, Αθήνα: Τυπωθήτω-Δαρδανός.

Priest, S. (1986). Redifining outdoor education: a matter of many relationships, *Journal of Environmental Education*, 17 (3): 13-15.

Robson, C. (2011). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*, μτφρ. Β. Νταλάκου & Κ. Βασιλικού, Αθήνα: Gutenberg.

Ρώσσιου, Ε. (2016). Πρόταση Αξιολόγησης Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, *ΠΕΕΚΠΕ*, 11(56).

Σακοβέλη, Π. & Παπασωτηροπούλου, Κ. (2005). Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στην Αχαΐα: χτίζοντας γέφυρες ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη, *Heleco 05*, Αθήνα, σ σ.1-13.

Sevier, L., Henderson, M. & Naidu, N., (2008). Ecovillages. A model life?, *The Ecologist*, 38 (4): 37-41.

Smith, G. (2007). Place-based Education: Breaking through the constraining regularities of Public School. *Environmental Education Research*, 13(2), 189-207.

Sverige, H., Brunner, W., & Horning, E. (1994). *Eco-logic. Environmental Education*, Sweden: Keep Sweden Tidy Foundation.

Συγκολλίτου, Ε. (1997). *Περιβαλλοντική Ψυχολογία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Tal, R.T. (2004). Community-based environmental education: A case study of teacher-parent collaboration, *Environmental Education Research*, 10(4), 523-543.

Thomas, G. (2005). Traditional adventure activities in outdoor environmental education, *Australian Journal of Outdoor Education*, 9 (1): 31-39.

Φλογαΐτη, Ε. (2014). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση- Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη και Υπαίθριες Δραστηριότητες*, Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Wilson, R. (1996). Starting early: environmental education during the early childhood years, *ERIC Digest*, www.ericdigests.org/1998-1/early.htm.

Yilmaz, S. (2016). Outdoor environment and outdoor activities in early childhood education, *Mersin University Journal of the Faculty Education*, 12 (1): 423-437.

http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/31depps_Peribalontikis.pdf.

https://gen-europe.org/fileadmin/_migrated/content_uploads/leaflet_greek.pdf.

<http://kpepramanton.edu.gr/category/%cf%80%ce%bf%ce%bb%cf%85%ce%ae%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%b1-%cf%80%cf%81%ce%bf%ce%b3%cf%81%ce%ac%ce%bc%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/>.

<http://kpepramanton.edu.gr/%ce%b5%ce%bd-%cf%83%cf%8e%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9-%cf%85%ce%b3%ce%b9%ce%b5%ce%af-%cf%85%cf%80%ce%b1%ce%af%ce%b8%cf%81%ce%b9%ce%b5%cf%82-%ce%b4%cf%81%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%b7%cf%81%ce%b9%cf%8c%cf%84/>.

<http://kpepramanton.edu.gr/category/%ce%bc%ce%bf%ce%bd%ce%bf%ce%ae%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%b1->

[%cf%80%cf%81%ce%bf%ce%b3%cf%81%ce%ac%ce%bc%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/.](#)

[http://kpepramanton.edu.gr/%cf%84%ce%b1-](#)

[%ce%bc%cf%85%cf%83%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ac-](#)

[%cf%84%ce%bf%cf%85-](#)

[%cf%83%cf%80%ce%b7%ce%bb%ce%b1%ce%af%ce%bf%cf%85-](#)

[%cf%84%ce%b7%cf%82-](#)

[%ce%b1%ce%bd%ce%b5%ce%bc%cf%8c%cf%84%cf%81%cf%85%cf%80/.](#)

[https://www.kierratyskeskus.fi/files/1184/environmental_school.pdf.](#)

[http://www.metsa.fi/documents/10739/4144441/PS2_Daniel+Juhhov+Nature+Centre](#)

[+--+A+tool+For+Environmental+Awareness.pdf/99f64e34-2b02-4cf9-ab80-](#)

[8ea642f53e12.](#)